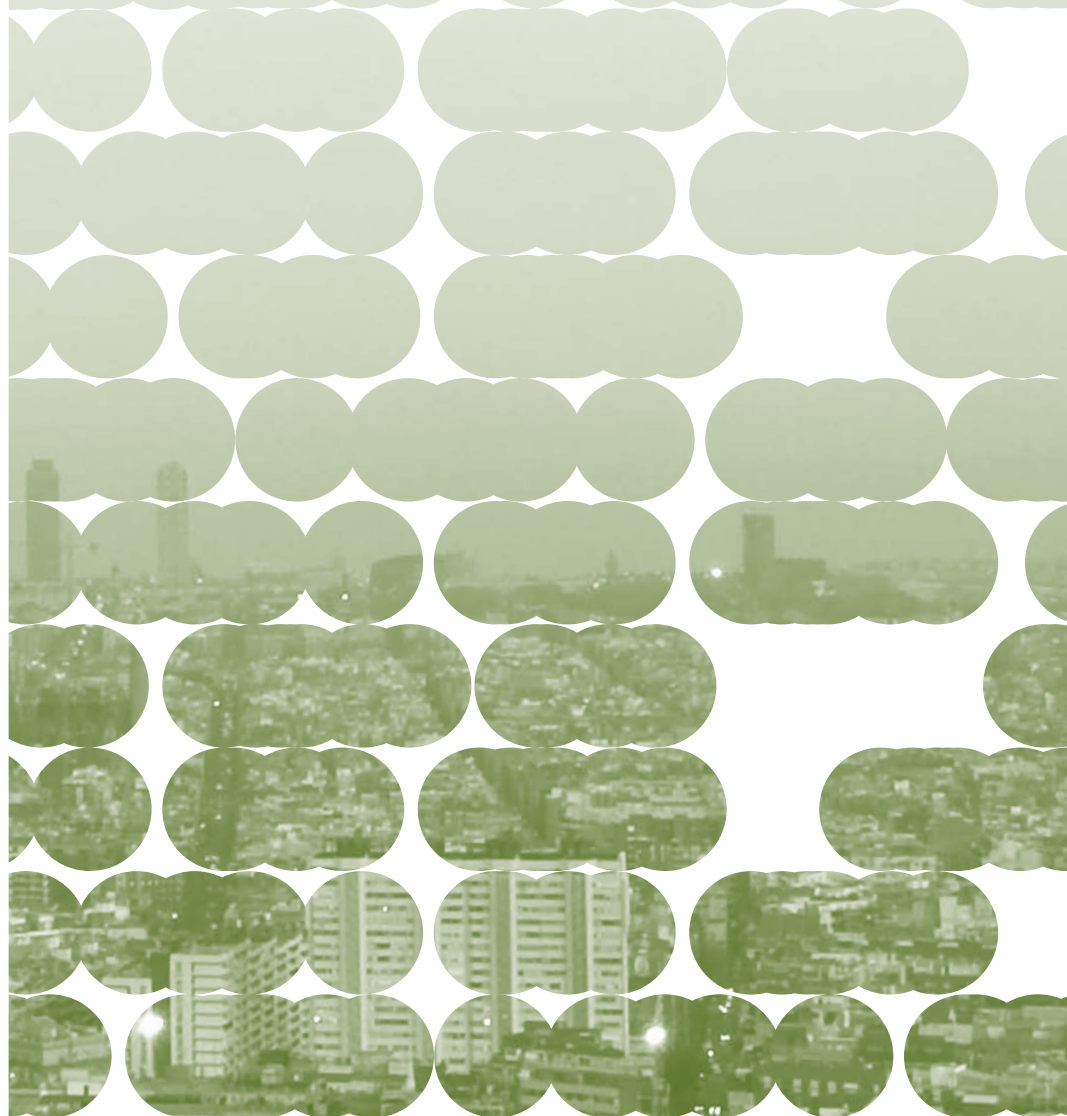

**Teixit associatiu
i abordatge de la crisi.
Acció comunitària
i alimentació**

Consell de
Ciutat

© de l'edició:
Ajuntament de Barcelona
Consell de Ciutat

Suport tècnic de la comissió:
Blanca Moreno, MIT

Per encàrrec de:
Consell de Ciutat de Barcelona
www.conselldecitutat.cat

© de les fotografies:
Eloi Bonjoch

Disseny gràfic:
Estudi Miquel Puig

D.L. B.27817-2013

Imprès en paper ecològic.

ÍNDEX

04	1.
	Introducció
10	2.
	Contextualització
28	3.
	Xarxa comunitària
	i experiències eficients
68	4.
	Recomanacions finals
74	5.
	Proposta: elements clau
	d'una bona pràctica
80	6.
	Difusió
	i comunicació
	del Dictamen
82	7.
	Bibliografia
84	8.
	Annexos

1.

Introducció

Aquest Dictamen ha estat elaborat en col·laboració amb el Consell Municipal de Benestar Social, en especial amb el Grup de Pobresa, al qual volem agrair tota la seva implicació i l'assessorament prestat. El Consell de Ciutat valora molt positivament el treball conjunt entre consells, i més en un tema tan cabdal per a la nostra ciutat com és l'atenció a les persones.

La nostra societat està experimentant un conjunt de canvis estructurals succeïts a un ritme molt superior al de les transformacions que han tingut lloc en les darreres dècades. Aquestes variacions han alterat profundament l'esfera laboral i productiva, així com la protecció de les polítiques socials ampliades, on s'han agreujat els processos de risc de vulnerabilitat i d'exclusió social.

Tal com explica el prestigiós sociòleg **Zygmunt Bauman**, som en una societat de riscos i incerteses, amb menys i menys vincles amb estructures col·lectives i, per tant, més individualitzada. En altres paraules, l'autor del concepte de «**societat líquida**» considera que els trets característics de la nostra societat són els valors poc sòlids, sustentats en la incertesa i la rapidesa dels canvis que afebleixen els vincles humans: allò que abans significava nexes potents ara són lligams fràgils i provisionalitat. El treball, la política, les prestacions socials i els vincles humans es debiliten i esdevenen inestables, sense seguretat, fràgils, entre la incertesa i la desconfiança.

Estem parlant d'una modernitat líquida que, en l'actual context de crisi econòmica, dona lloc a processos d'exclusió social, entesa com l'absència d'un conjunt d'oportunitats vitals i la dificultat per accedir als mecanismes de desenvolupament personal i d'inserció sociocomunitaris, així com als sistemes de protecció social (Ministeri de Treball i Afers Socials, 2003). Per tant, l'exclusió social s'articula mitjançant una concepció de factors múltiples que transcendeix els paràmetres de pobresa econòmica del fenomen i que requereix tenir presents les fractures en el teixit social i comunitari.

Des de fa més de quatre anys, la societat es troba sotmesa a una greu crisi econòmica i financera que ha tingut conseqüències directes en el mercat de treball i en la quotidianitat de les persones, fent trontollar les bases de l'estat del benestar i del progrés social. Així, moltes famílies i persones viuen una situació de vulnerabilitat econòmica, laboral, social i personal.

El Consell de Ciutat defensa que cal apropar la ciutadania a l'Administració pública; és a dir, cal advocar per la governança en una Administració pública propera a la ciutadania. La coresponsabilitat entre la ciutadania, les entitats i l'Administració serà una idea clau sostinguda al llarg de tot aquest Dictamen.

A més, la vulnerabilitat davant la pobresa s'ha fet més extensa, i ara també afecta persones que als inicis de la crisi actual semblaven protegides de qualsevol perill econòmic. La incidència de l'atur i la prolongació de la crisi han arrossegat moltes persones i famílies de classe mitjana a situacions de dificultat econòmica i d'inestabilitat que fins ara desconeixien.

A) El perquè d'aquesta Comissió de Treball

El Consell de Ciutat, com a màxim òrgan de participació ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona, és un espai de trobada entre el govern i la ciutadania. Format per una àmplia representació de tots els sectors de la nostra societat —partits polítics, consells i institucions ciutadanes, comerciants i persones representants—, el Consell de Ciutat té una gran potencialitat a l'hora d'analitzar i d'incidir de manera transversal en les temàtiques de la ciutat.

A instàncies de la Comissió Permanent del Consell de Ciutat, el mes de setembre del 2012 es va crear el grup de treball anomenat **Teixit Associatiu i Abordatge de la Crisi**, que neix amb les finalitats següents:

- a. Aglutinar els diversos agents: reflexionar per avançar**
Per tal d'avançar, ens cal reflexionar de forma conjunta amb el propòsit de ser més creatius i innovadors per sortir plegats de la crisi.
- b. Recollir bones pràctiques**
En els diversos consells de participació es poden compartir propostes i donar a conèixer les diferents iniciatives als altres barris i districtes.
- c. Aplegar representants de tots els sectors del Consell i, per tant, de comerciants i veïns i veïnes**
El Consell de Ciutat pot facilitar, a través de les persones i les entitats que l'integren, el treball que cal fer des dels consells de districte, de barri i sectorials —perquè són els més propers—, des del tarannà de cada territori i des del coneixement que dona l'experiència. Són els que han de liderar l'esforç de tothom, implicant-hi tota la ciutadania, per posar-se al servei dels qui viuen situacions de màxima vulnerabilitat, amb l'objectiu de generar estratègies que garanteixin el benestar de tothom canalitzant totes les situacions que es puguin detectar i fent-les arribar a les institucions públiques i privades que les gestionen.

Aquestes finalitats tenen **tres objectius concrets**:

- 1. Recollir bones pràctiques generades als barris, a les entitats i al veïnatge per lluitar contra les conseqüències de la crisi**, i ressaltar les pràctiques que siguin innovadores i que, a més, fomentin la relació entre diverses entitats, o bé entre diverses entitats i l'Administració.
- 2. Detectar i recollir les pràctiques que adopten les entitats per identificar situacions de vulnerabilitat** i derivar-les als serveis socials de l'Ajuntament de Barcelona. Posar-les en comú i visibilitzar-les per evitar que es produeixin situacions de duplicitat per desconeixement.

3. Establir protocols d'actuació i circuits de prevenció, derivació i reparació.

Atès que la ciutat de Barcelona és responsabilitat de tothom i que ens hi juguem el benestar del present, necessari per poder construir el futur, aquest grup de treball presenta el recull d'experiències i reflexions per sumar esforços i reduir el grau d'incidència de la vulnerabilitat i la pobresa a la nostra ciutat.

B) Mètode de treball

Per a l'elaboració d'aquest document s'ha seguit una metodologia de treball basada en:

- **Reunions amb entitats** implicades en la xarxa comunitària i amb el Consell de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.
- **Anàlisi documental, bibliogràfic i estadístic.**
- **Sessions de treball de la Comissió de Teixit Associatiu i Abordatge de la Crisi.**¹
- **Visites institucionals** per conèixer de primera mà experiències d'iniciatives d'èxit inspiradores d'elements de bones pràctiques.

.....

1. A l'Annex 1 es facilita la composició de totes les persones i entitats que hi han participat.

2. Contextualització

A) Les polítiques d'inclusió social a Barcelona

Les actuals polítiques per a la inclusió i la cohesió social a Barcelona són fruit d'una dilatada trajectòria històrica de treball a la ciutat. Començant per iniciatives i moviments veïnals durant l'època franquista, la pobresa i les seves conseqüències han estat una de les preocupacions de la societat civil. Amb l'arribada de la democràcia, el govern municipal es va posar al capdavant de les iniciatives per a la cohesió social: primer amb polítiques urbanístiques als barris més desfavorits, i després amb polítiques socials. Barcelona, que va assenyalar el camí a altres ajuntaments catalans, va endegar programes pioners adreçats a determinats col·lectius de risc, com ara la infància, la joventut, les dones o les persones en situació d'atur.

L'evolució de les polítiques socials ha estat determinada per la construcció de l'estat del benestar a Catalunya. Així, s'han anat desplegant programes i iniciatives a mesura que la Generalitat també anava avançant en matèria de polítiques i de drets socials. Per entendre les polítiques inclusives a la ciutat, cal destacar, no només el paper dels diferents governs i dels grups municipals, sinó també el suport de la societat civil, en general, i del tercer sector social, en particular.

El paper, tant de la societat civil com de les entitats, queda reflectit en el ***Pla per a la inclusió social de Barcelona 2012-2015***, el qual posa de relleu que la cohesió social a Barcelona se sustenta en tres pilars fonamentals: l'acció pública (els serveis municipals), les persones i les famílies (el centre de les polítiques i els serveis) i les xarxes relacionals (capital social).

Aquestes xarxes, tant familiars com veïnals i associatives, han tingut i continuen tenint un paper fonamental en la inclusió, ja que són espais propers d'integració i de suport en casos de dificultat. Aquest Pla va més enllà de l'actuació municipal, perquè impulsa una estratègia, compartida amb les entitats

i les organitzacions de la ciutat, que articula tots els recursos públics, d'iniciativa social i de voluntariat, per tal de donar una resposta més amplia i eficaç a les necessitats de la ciutat, alhora que reconeix la potent xarxa d'entitats del tercer sector a Barcelona com un actor que ha de continuar sent important en la lluita contra la pobresa i l'exclusió social.

Actualment, les polítiques socials municipals de Barcelona es desenvolupen des de **l'Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports de l'Ajuntament de Barcelona**. A través dels quaranta centres de serveis socials de la ciutat, els serveis socials especialitzats (infància, dona, immigració, gent gran, persones vulnerables, urgències i emergències), es desplega un ampli catàleg de serveis i prestacions que vetllen per atendre les necessitats de la ciutadania i per evitar l'exclusió social.

Les actuacions de l'Àrea, a més, es complementen amb altres plans sectorials, com ara el Pla d'Adolescència i Joventut (2013–2016), que a través dels seus àmbits de treball també proposa accions per prevenir el risc d'exclusió social i fomentar la cohesió social entre la joventut i l'adolescència.

Al llarg del darrer any, i com a conseqüència de la conjuntura actual, l'Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports ha posat especial èmfasi a potenciar la capacitat de resposta davant les situacions de necessitat provocades per l'impacte de la crisi en persones i famílies. En aquest sentit, el pressupost de l'Àrea s'ha incrementat en un 8 %, mentre que l'adreçat concretament a programes d'atenció social ha augmentat, de mitjana, un 14,15 % durant l'exercici 2012. En total s'han atès 68.635 persones en els centres de serveis socials (el 4,2 % de la població total de la ciutat), que han generat un volum de 179.973 atencions directes.

Quant a l'àmbit pressupostari cal remarcar, en especial, l'augment d'un 12,7 % del Servei d'Ajuda a Domicili, l'increment en

un 41,6 % del pressupost de teleassistència, i el 69 % més que s'ha destinat a menjadors socials.¹

El conjunt de l'actuació de l'Ajuntament de Barcelona pel que fa a polítiques socials s'ha integrat en cinc eixos prioritaris durant el 2012: habitatge; atenció alimentària; infància i família; ocupació i inserció sociolaboral; i atenció i promoció als col·lectius més vulnerables.

L'eix de l'habitatge ha estat, el darrer any, un dels eixos prioritaris a causa de l'increment de situacions de pèrdua d'habitatge. En aquest àmbit es duen a terme, tant accions de prevenció de desnonaments com accions socials de mediació de conflictes, de foment del lloguer social o de gestió d'habitatges d'inclusió.

Garantir la seguretat alimentària també ha estat un dels objectius principals de l'Ajuntament, plasmat en el segon eix prioritari. Amb diverses ampliacions de menjadors socials i un increment del pressupost, les actuacions s'han destinat a garantir la seguretat alimentària de les famílies i les persones, especialment entre els col·lectius més vulnerables. L'Ajuntament, concretament, va destinar 10.079.320,52 euros a garantir la cobertura alimentària durant l'any 2012. Aquests recursos s'han adreçat, principalment, a beques, convenis i a tres serveis de cobertura de les necessitats alimentàries, que durant l'any 2012 van servir un total de 872.046 àpats:²

- **Beques menjador**, per a les quals s'han atorgat 15.504 ajuts.
- **Convenis amb entitats socials** en alimentació, que han permès sumar esforços amb el teixit associatiu per tal de garantir la cobertura de les necessitats. S'han signat convenis

.....

1. Font: *Memòria del Consell Municipal de Benestar Social 2011–2012*.

2. Font: nota de premsa del 28 de febrer del 2013 sobre la presentació del balanç de les polítiques d'alimentació de l'Ajuntament de Barcelona.

amb diverses entitats, com ara el menjador social Emmaús, en col·laboració amb la parròquia de Sant Eugeni; la parròquia de Maria Reina – El Pa de Sant Oleguer; el menjador social de la parròquia de Sant Joan d'Horta; el menjador social de l'Associació Iniciatives Solidàries; el Banc dels Aliments; Càritas; i Creu Roja, entre d'altres.

- **Menjadors socials**, amb un total de 1.541 places, repartides en un total de 17 menjadors socials municipals.
- **Servei d'Àpats a Domicili** (inclòs dins el Servei d'Ajuda Domiciliària), a través del qual s'han servit 282.368 menús i s'han atès un 15 % més de persones en relació a l'any anterior.
- **Servei d'Àpats en Companyia**, adreçat a persones de més de 65 anys que requereixen suport per satisfer les necessitats d'una alimentació adequada. Aquest servei ha comptat amb 841 places, repartides en 24 punts de prestació, la qual cosa suposa un increment de l'import econòmic destinat del 12,8 % respecte al 2011 i un increment del 15,1% de persones ateses.

Durant l'any 2012 es va unificar en un únic contracte la gestió dels dos darrers serveis (Servei d'Àpats en Companyia i Servei d'Àpats a Domicili) per tal de simplificar el procés de control de gestió i millorar la qualitat. Ambdós serveis –fusionats en el Servei d'Àpats Socials– presten un servei diürn d'assistència a persones en situació de vulnerabilitat o a persones grans en situació de fragilitat: els proporcionen una alimentació equilibrada i, alhora, un espai relacional acollidor i que facilita vincles d'amistat i de connexió amb la comunitat.

L'atenció a la infància i la família, el tercer eix, ha posat un èmfasi especial en la infància en risc i en situació de pobresa. Així, ha augmentat la xarxa de centres oberts de la ciutat, i l'Ajuntament ha donat suport al programa PAIDÓS, coordi-

nat per Càritas, d'atenció integral i integrada a famílies amb infants menors de sis anys en situació de pobresa i/o de risc d'exclusió al districte de Ciutat Vella, i properament ho farà al de Nou Barris.

El quart eix –**ocupabilitat i inserció laboral**– ha tingut com a objectiu minimitzar els efectes de l'atur. El darrer any, els esforços municipals s'han centrat especialment en els col·lectius de persones en risc d'exclusió social; en la inclusió laboral de persones amb discapacitat; en la inserció laboral de dones que exerceixen la prostitució; i en les persones desocupades d'entre 16 i 19 anys d'edat.

El cinquè eix –**atenció i promoció als col·lectius més vulnerables**– es basa, principalment, en l'actuació dels serveis socials, la finalitat dels quals és, en definitiva, assegurar el dret de les persones a viure dignament i a cobrir les seves necessitats bàsiques. L'objectiu d'aquest eix passa, a més, per la promoció de l'autonomia personal i la prevenció de les situacions de risc.

Per tal d'acomplir aquesta finalitat, l'Ajuntament compta amb **l'Institut de Serveis Socials de Barcelona**, el qual presenta els següents trets característics:

- És l'eix vertebrador del sistema públic de serveis socials.
- Constitueix el primer nivell del sistema de serveis socials i el nivell més pròxim a la ciutadania.
- Compta amb una organització territorial i una dotació d'equips interdisciplinaris.
- Té un caràcter polivalent.
- Les intervencions que duu a terme poden ser individuals/familiars, en grup o comunitàries/en xarxa.

A banda de l'actuació dels serveis socials, aquest darrer eix d'atenció i promoció dels col·lectius més vulnerables ha destinat recursos a l'atenció a les persones sense llar; a la intervenció en els assentaments; a un nou model d'atenció a les urgències a través del nou Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona; i a projectes per a persones amb discapacitat.

Val a dir, a més, que totes les polítiques socials de l'Ajuntament passen pel **Consell Municipal de Benestar Social de Barcelona**, l'òrgan consultiu i de participació de l'àmbit de Benestar Social de la ciutat. En aquest Consell, que valida les línies d'actuació en política social i fomenta la concertació entre diferents agents, hi participen tant grups polítics com consells sectorials municipals, entitats socials, associacions empresarials, gremials i col·legis, i els consells socials de les universitats. També tenen veu en el plenari les obres socials de dues caixes d'estalvi, òrgans de judicatura i fiscalia, el Servei d'Ocupació de Catalunya, la Sindicatura de Greuges, l'Arquebisbat de Barcelona i diversos experts i expertes.

El Consell –estructurat en el Plenari, la Comissió Permanent i els grups de treball– té com a propòsit promoure la cultura del benestar social a Barcelona des d'una visió àmplia i integradora, analitzant la realitat social a partir de la seva especificitat, però sense perdre de vista una visió i acció global que permeti transformar-la. Valora, doncs, els diversos problemes socials específics des de la seva complexitat, alhora que intenta relacionar-los dins d'una planificació integral de les polítiques públiques.

A nivell de participació ciutadana, cal destacar, també, els **Plans de Desenvolupament Comunitari (PDCs)**. Es tracta d'estratègies d'intervenció social a diferents barris de la ciutat de Barcelona que pretenen, a través de processos participatius, donar respostes globals d'una comunitat i millorar-ne la qualitat de vida.

Tots els PDCs consten d'una diagnosi comunitària prèvia i un conjunt d'accions i projectes específics per a cada territori o barri d'intervenció. L'òrgan encarregat del disseny i la implementació d'aquests projectes a cada barri és el **Grup o Comissió de treball**, que està compost per diferents agents i actors socials del territori els quals treballen generant sinèrgies i cercant objectius comuns.

Actualment, la ciutat de Barcelona compta amb 13 Plans de Desenvolupament Comunitari. El més antic és el de Trinitat Nova, constituït l'any 1997, i el més recent el de Navas, que es va incorporar el 2010.

Taula 1.
Plans de Desenvolupament Comunitari de Barcelona, 2013

PDC	DISTRICTE
PDC BARCELONETA	Ciutat Vella
PDC SAGRADA FAMÍLIA	Eixample
PDC POBLE-SEC	Sants-Montjuïc
PDC LA SALUT	Gràcia
PDC EL CARMEL	Horta Guinardó
PDC CIUTAT MERIDIANA	Nou Barris
PDC ROQUETES	Nou Barris
PDC TRINITAT NOVA	Nou Barris
PDC VERDUM	Nou Barris
PDC BARÓ DE VIVER	Sant Andreu
PDC NAVAS	Sant Andreu
PDC POBLENOU (APROPEM-NOS)	Sant Martí
PDC BESÒS-MARESME	Sant Martí

Font: Plans de Desenvolupament Comunitari 2013, Qualitat de Vida, Igualtat i Esports, Departament de Participació Social, Ajuntament de Barcelona

Els serveis destinats a les polítiques municipals d'inclusió social de Barcelona són els que treballen directament amb les persones més vulnerables de la ciutat i els que coneixen de forma directa els seus problemes. Concretament, els serveis socials —el servei més proper a la ciutadania— són l'àmbit municipal que percep més directament les conseqüències de la crisi entre les famílies. En aquest sentit, el darrer any es va detectar un agreujament de la situació, visibilitzat a través d'un augment general tant del nombre de persones ateses i d'ajudes sol·licitades, com de les derivacions a altres institucions per cobrir les necessitats bàsiques (menjadors socials, albergs o parròquies).

A més a més, es percep de manera preocupant l'existència de noves famílies en situació d'atur i amb les prestacions esgotades, així com un gran nombre de famílies monoparentals amb una xarxa de suport molt feble o inexistent. La gravetat d'aquestes situacions també està fent aflorar patologies psíquiques i problemàtiques emocionals, sobretot en casos d'atur de llarga durada i de pèrdua de condicions d'habitatge. En altres paraules, tal com recull la Taula del Tercer Sector (maig 2012), es tracta de processos d'empobriment progressiu que aboquen a la precarietat vital i a l'aïllament social.

Finalment, sabem que la manca d'ingressos és greu per a qualsevol persona, amb discapacitat o sense, però per a una persona amb discapacitat ho és doblement, perquè, en moltes ocasions, influeix directament en la seva salut i qualitat de vida. S'han de tenir presents els costos d'atenció personal; és a dir, els destinats a pagar un suport per a les activitats de la vida diària (tasques de la llar, serveis personals, relacions amb l'entorn, desenvolupament d'ajudes complementàries...) i una atenció especialitzada (personal mèdic, fisioterapeuta, terapeuta ocupacional...).

A més, no podem oblidar que els costos d'oportunitat de la família i de l'entorn de suport depenen, sobretot, de l'au-

tonomia de la persona amb discapacitat. Parlem de costos d'oportunitat no tan tangibles, però amb una repercussió en la qualitat de vida de les persones amb discapacitat i les seves famílies (impossibilitat de treballar o de promocionar-se laboralment perquè s'han de dedicar a la cura d'un familiar dependent, envelliment prematur, estrès, sobrecàrrega de la persona cuidadora...).

El Consell de Ciutat també creu que la sanitat pública forma part d'uns mitjans públics universals, molts necessaris en aquests moments.

B) Les xifres de la crisi a Barcelona

Darrera l'actual situació de crisi socioeconòmica a escala macro hi ha una realitat, ben concreta i real, les dades i xifres de la qual ens permeten conèixer de manera desglossada les persones i famílies que pateixen les conseqüències d'aquesta crisi d'una manera directa i en la seva vida quotidiana.

El Consell de Ciutat, basant-se en els diferents informes i estudis publicats recentment, vol deixar constància d'un breu emmarcament rigorós:

- Segons ***l'Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la Població de Catalunya, 2011, la pobresa està augmentant d'una manera progressiva, alhora que ha variat el perfil de la població pobra***. La població en risc de pobresa o d'exclusió social representa el 29,5 %, ³ xifra que en termes absoluts vol dir 2.200.000 de persones; és a dir, 8 punts per sobre la taxa de pobresa mitjana europea. En el cas de la ciutat de Barcelona, aquest percentatge se situa en el 28,1 %.

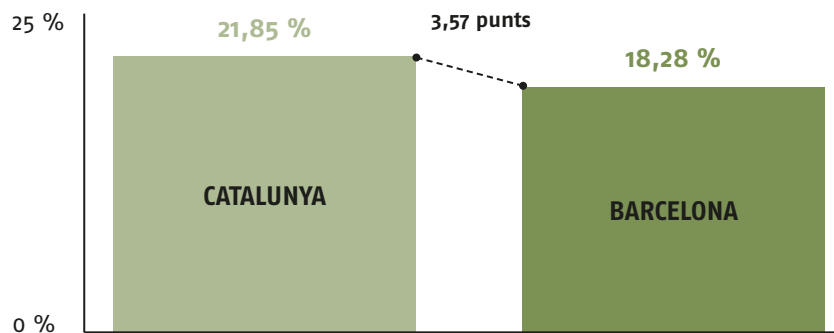
.....

3. La població en risc de pobresa es calcula a partir de la taxa AROPE (*at risk of poverty or social exclusion*), un indicador que recull la proporció de població que es troba en situació de risc a la pobresa, en situació de privació material severa, o que viu en llars amb intensitat de treball molt baixa.

- La taxa de risc a la pobresa⁴ de Catalunya suposa el 21,85 % de la població; és a dir, més de 2 de cada 10 persones viuen al límit del risc de pobresa. A Barcelona, la taxa és lleugerament inferior i representa el 18,28 %.

Gràfic 1.

Taxa de risc a la pobresa a Catalunya i Barcelona, 2011.

Font: Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB). *Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la Població*.

- A aquestes dades, cal afegir-hi el recent enduriment de les circumstàncies que permeten accedir a la renda mínima d'inserció (PIRMI). Arran d'aquests canvis, a Catalunya, les persones beneficiàries de la prestació es van reduir en 4.500, de manera que, actualment, el nombre total de persones beneficiàries se situa al voltant de les 24.000.

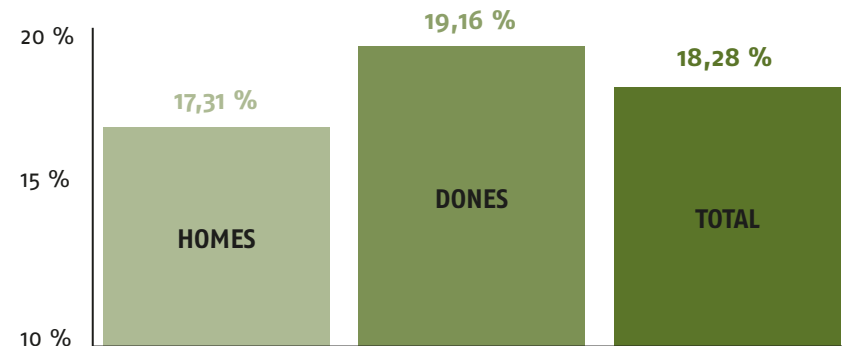
.....

4. El llindar de risc a la pobresa s'estableix en el 60 % de la mediana dels ingressos disponibles anuals equivalents. La taxa de risc a la pobresa és el percentatge de persones que queden per sota d'aquest llindar.

C) El risc de pobresa a Barcelona

- A Barcelona, les dones presenten un risc de pobresa que és gairebé dos punts superior al dels homes: un 19,16 % enfront d'un 17,31 %.

Gràfic 2. Taxa de risc a la pobresa segons sexe. Barcelona 2011.

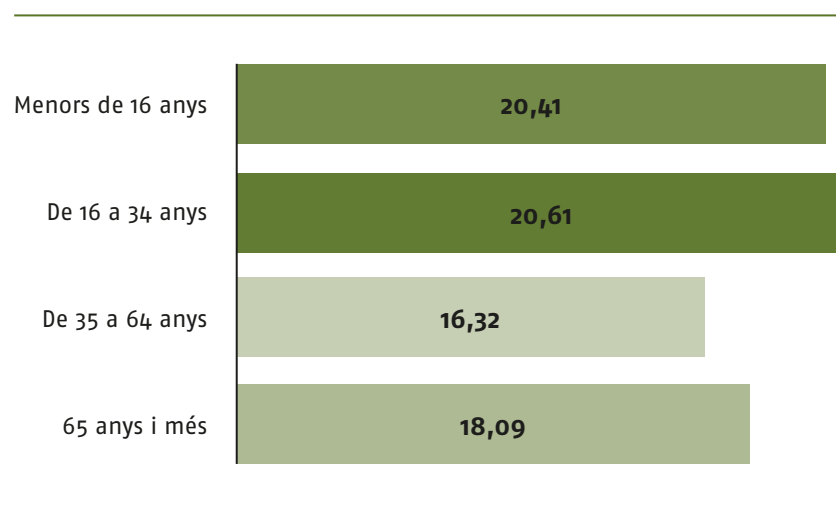
Font: Idescat i IERMB.

Segons la variable edat, **actualment, les persones més joves són les que presenten un major risc de pobresa**: el 20,41 % de les persones menors de 16 anys i el 20,61 % de la gent jove d'entre 16 i 34 anys. Se segueix la mateixa tendència del conjunt de Catalunya.

Apareix una **nova pobresa, provinent de les classes mitjanes-baixes**, que, a més a més, posa de manifest una nova realitat al nostre país i a la nostra ciutat: **la pobresa de les persones menors de 16 anys; és a dir, els infants i adolescents desplacen les persones grans com a principal bossa de pobresa**. Aquest desplaçament de les persones jubilades no vol dir que la seva situació hagi millorat, sinó que la situació dels seus fills i filles, així com la dels seus néts i nêtes, ha anat empitjorant expo-

nencialment, de manera que ara és pitjor que la seva. Aquesta dada no és sorprenent si tenim en compte que l'atur ha anat augmentant de manera progressiva els darrers temps i s'ha anat incrementant la pobresa dels ciutadans i ciutadanes d'entre 35 i 50 anys d'edat; és a dir, quan la majoria de les famílies catalanes resideixen en llars amb un o dos infants menors a càrrec.

Gràfic 3.
Risc de pobresa segons edat. Barcelona, 2011.

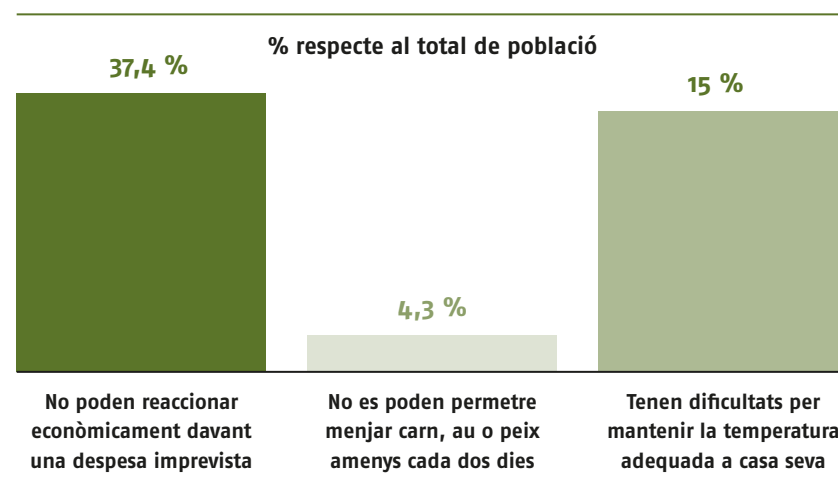
Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la Població*.

- El 37,4 % de la població afirma que no pot reaccionar davant una despesa imprevista.
- El 15 %, a més, té dificultats per mantenir la temperatura adequada a casa.
- Especialment preocupant és la dada que revela que **el 4,3 % de la població barcelonina no es pot permetre menjar carn, au ni peix almenys cada dos dies**. Aquest percentatge equival, en termes absoluts, a 242.940 persones.

24

Contextualització

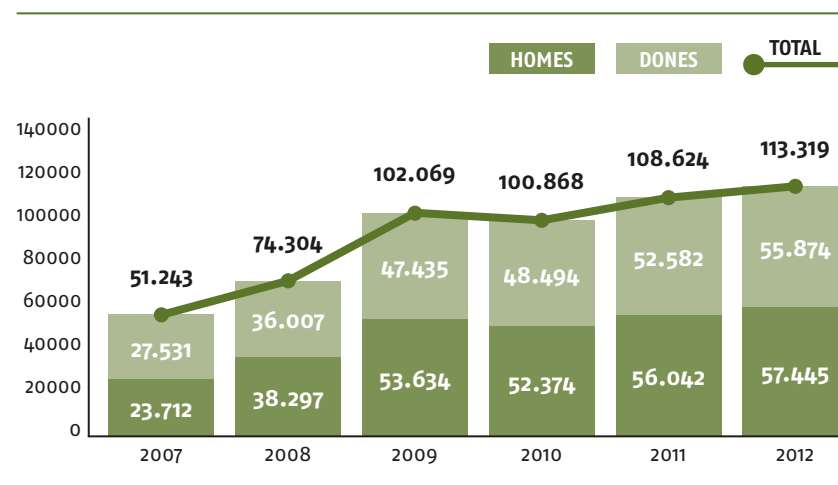
Gràfic 4. Privacions materials. Barcelona, 2011.

Font: Idescat i IERMB. *Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la Població*.

Finalment, el gràfic següent recull l'evolució de les xifres de l'atur registrat a Barcelona des de l'any 2007 fins a l'actualitat.

Gràfic 5. Evolució de l'atur a Barcelona des de l'inici de la crisi econòmica, per sexe (2007-2012)

Font: Departament d'Empresa i Ocupació, dades de l'atur registrat el desembre de cada any.

25

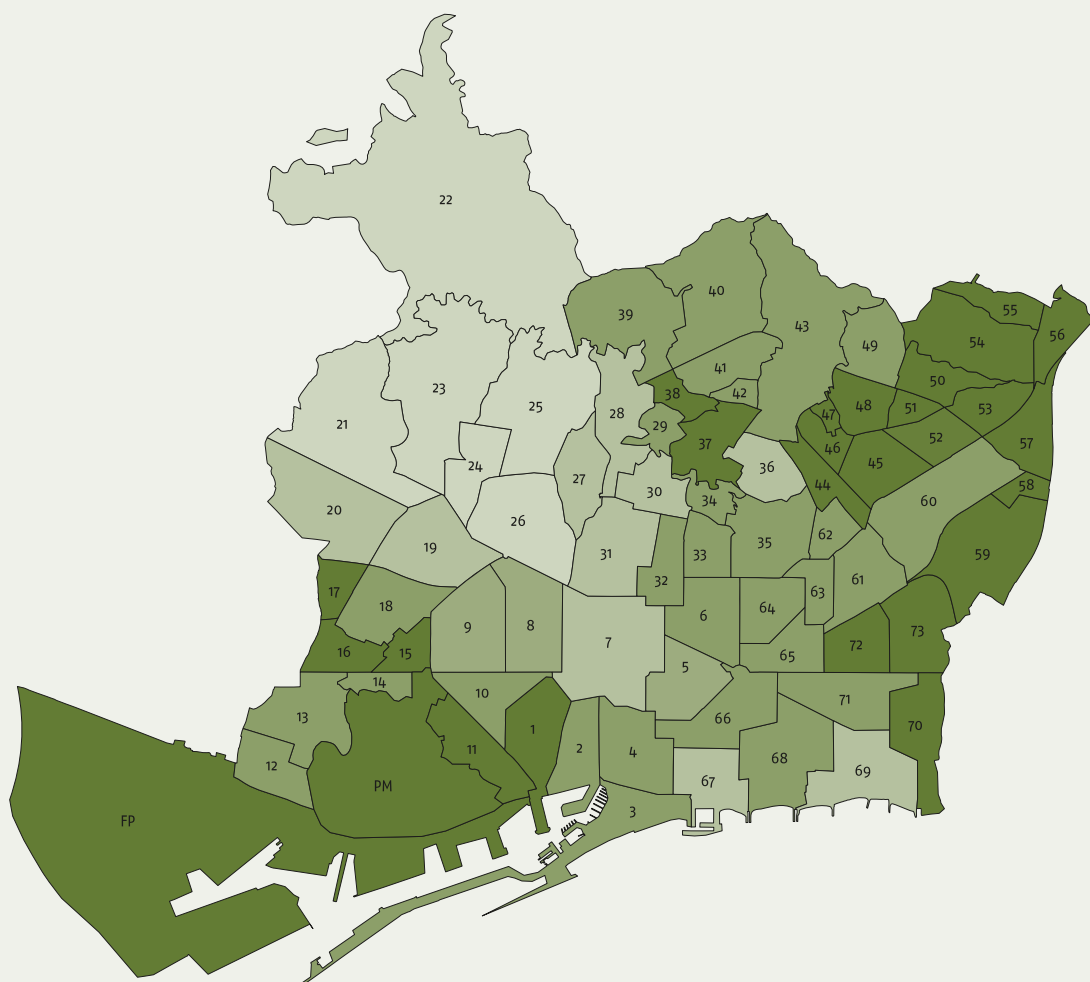
Contextualització

- En termes globals, l'atur registrat a Barcelona s'ha incrementat en més de 62.000 persones els darrers anys, de manera que, si bé el 2007 el total de persones aturades era de 51.243, l'any 2012 va augmentar fins a situar-se en 113.319 homes i dones. És a dir, les xifres de l'atur a Barcelona s'han duplicat com a conseqüència de la crisi econòmica.

26

Contextualització

Renda mitjana familiar de Barcelona per barris.

Menys de 75 Entre 75 i 100 Entre 100 i 150 Més de 150

RENDA MITJANA FAMILIAR DE BARCELONA 100

CIUTAT VELLA

- el Raval 64
- el Gòtic 97
- la Barceloneta 76
- Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera 89

L'EIXAMPLE

- el Fort Pienc 100
- la Sagrada Família 96
- la Dreta de l'Eixample 153
- Antiga Esquerra de l'Eixample 121
- Nova Esquerra de l'Eixample 108
- Sant Antoni 96

SANTS-MONTJUIC

- el Poble Sec 72
- la Marina del Prat Vermell 57
- la Marina de Port 70
- la Font de la Guatlla 78
- Hostafrancs 73
- la Bordeta 71
- Sants-Badal 74
- Sants 85
- PM Parc de Montjuïc 72
- FP Zona Franca-Port 57

LES CORTS

- les Corts 130
- la Maternitat i Sant Ramon 116
- Pedralbes 242

SARRIÀ - SANT GERVASI

- Vallvidrera, Tibidabo i les Planes 161
- Sarrià 176
- les Tres Torres 212
- Sant Gervasi-Bonanova 193
- Sant Gervasi-Galvany 189
- el Putget i Farró 139

GRÀCIA

- Vallcarca i els Penitents 119
- el Coll 92
- la Salut 30
- Vila de Gràcia 107
- el Camp d'en Grassot i Gràcia Nova 98

HORTA - GUINARDÓ

- Baix Guinardó 90
- Can Baró 73
- el Guinardó 86
- la Font d'en Fargues 102
- el Carmel 64
- la Teixonera 67
- Sant Genís dels Agudells 81
- Montbau 76
- la Vall d'Hebron 92
- la Clota 79
- Horta 81

NOU BARRIS

- Vilapicina-Torre Llobeta 74
- Porta 65
- el Turó de la Peira 55
- Can Peguera 34
- la Guineueta 66
- Canyelles 75

- les Roquetes 55
- Verdun 55
- la Prosperitat 63
- la Trinitat Nova 47
- Torre Baró 58
- Ciutat Meridiana 51
- Vallbona 52

SANT ANDREU

- la Trinitat Vella 62
- Baró de Viver 38
- el Bon Pastor 56
- Sant Andreu 80
- la Sagrera 77
- el Congrés i els Indians 75
- Navas 78

SANT MARTÍ

- el Camp de l'Arpa del Clot 85
- el Clot 81
- el Parc i la Llacuna del Poblenou 89
- la Vila Olímpica del Poblenou 149
- el Poblenou 88
- Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou 123
- el Besòs i el Maresme 52
- Provençals del Poblenou 72
- Sant Martí de Provençals 68
- la Verneda i la Pau 64

27

Contextualització

Font: Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona, 2011.

Si prenem com a base un **índex de renda familiar a Barcelona** de 100, podem observar com l'anomenada **fractura social** afecta els diferents barris de la ciutat. El cas més extrem és el de Pedralbes, amb un índex de 242, seguit de ben a prop per Les Tres Torres (212), mentre que l'índex més baix se situa al barri de Can Peguera (34), seguit del de Baró de Viver (38).

En definitiva, som davant una realitat amb una greu fractura social i un elevat risc d'exclusió social, on la petita infància pateix de manera molt significativa la crisi i els seus efectes –tant immediats com futurs– que són i seran devastadors per al nostre model de cohesió social: risc de malnutrició, absentisme escolar, abandó escolar i, per consegüent, fracàs escolar. Per tant, la infància i les mares soles són dos col·lectius molt vulnerables, la fragilitat dels quals ha augmentat com a conseqüència de la crisi. Han aparegut noves cares de la pobresa que cal pal·liar de manera urgent i contundent per poder avançar cap a una societat inclusiva, motiu pel qual el Consell de Ciutat considera que cal garantir uns ingressos mínims a les famílies i persones. Això és necessari en una societat inclusiva, perquè permet satisfer les necessitats bàsiques i gaudir d'una vida autònoma, alhora que fomenta la responsabilitat de la persona atesa, ja que es pot autogestionar.

3. Xarxa comunitària i experiències eficients

«Acompanyament. Creiem i veiem que la culpa i la vergonya són dues emocions que es fan molt intenses i que compliquen molt l'acte de demanar ajuda. Per aquest motiu, és molt important que sigui una persona propera qui li faci arribar el primer oferiment d'ajuda.» (Experiència de «De Veí a Veí»)

A) El dret a l'alimentació

L'objectiu d'aquest apartat és estudiar la ciutat de Barcelona fent una radiografia de les diferents iniciatives de recollida i distribució d'aliments que s'estan duent a terme. Es tracta, per tant, de sintetitzar, valorar i validar com a «bones pràctiques» les iniciatives sobre alimentació que pretenen dignificar les persones i les famílies i que defensen una visió més àmplia de les persones sense llar. **L'Administració municipal té el deure de vetllar pel benestar de les persones que viuen a la ciutat, però difícilment ho pot fer sola**, i encara menys en el greu moment que estem vivint. Per això és tan important l'acció comunitària: ens permet establir relacions de col·laboració entre els diferents agents que viuen en un territori amb el propòsit d' aconseguir un objectiu comú.

El Consell de Ciutat vol posar de manifest que, en el passat, les administracions públiques han defugit el deure de l'alimentació; és a dir, no han garantit mai el dret a l'alimentació de la ciutadania, ni han atorgat a aquest dret un tractament similar al que reben altres drets fonamentals.

De fet, fins a l'any 2004 no es van començar a incorporar les ajudes a persones en risc d'exclusió social, que aleshores consistien en menjadors socials. En aquests moments, cada districte compta amb un menjador social i s'estan incrementant els serveis d'àpats en companyia i d'àpats a domicili, tots dos molt enfocats a la gent gran, ja que conformen una franja de la població en què, quan s'ajunten dos factors de risc —vellesa i dificultats econòmiques—, el perill de vulnerabilitat és més elevat.

Aquest buit històric ha estat un error que les entitats i les associacions socials, religioses i sindicals han anat pal·liant a través de diversos projectes en forma d'accions concretes. Actualment existeixen convenis amb entitats del tercer sector que justament persegueixen aquesta finalitat: aconseguir que els serveis socials siguin els encarregats de derivar i que, quan ho facin, sigui per una ajuda puntual i tenint clar que aquesta ajuda s'inclou en un pla de treball per part dels serveis socials: una col·laboració entre l'Administració i diferents entitats.

La col·laboració entre les entitats i l'Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports quant a recursos alimentaris es tradueix en activitats diverses: des de menjadors socials, fins a punts de distribució d'aliments recollits pel Banc dels Aliments, Creu Roja i altres entitats. La voluntat consisteix, en definitiva, a sumar esforços per tal de garantir que les necessitats bàsiques de les persones que ho requereixen estan cobertes.

Tal com s'ha especificat a l'apartat sobre polítiques d'inclusió social a Barcelona, els serveis socials ja consideren l'alimentació com un dels eixos a tractar. De fet, al pla de treball del Consell Municipal de Benestar Social consten cinc grans temes: un d'ells és l'alimentació, juntament amb temes tan cabdals com ara l'habitatge, la infància o la inserció laboral. Cal puntualitzar que els efectes de la crisi socioeconòmica es poden percebre, tant a escala material (alimentació, desnonaments, pobresa energètica...), com a escala relacional i emocional (en termes de salut mental, ansietat, depressions, augment dels suïcidis i altres derivats), ja que comporten un seguit de pèrdues i ruptures.

És fonamental que la ciutadania percebi els serveis socials com a propis. Des dels serveis socials es manifesta la necessitat de reivindicar la universalitat d'aquests serveis, per tal que tothom es pugui adreçar de manera normalitzada als diferents centres que tenen.

En altres paraules, fer sentir els serveis socials com a propis vol dir trencar la percepció d'estigmatització que fa que, sovint, les persones i famílies que hi haurien d'anar no hi vagin; de vegades, esperen massa i, quan hi van, la seva situació ja és molt precària. Per tant, és fonamental que les entitats derivin als serveis socials. A més, la col·laboració entre les entitats i els serveis socials també és essencial per lluitar contra aquesta imatge.

L'increment dels diferents programes d'aliments arreu dels districtes de Barcelona és un indicador clau de l'impacte social de la crisi econòmica i de l'evolució del nombre de persones i famílies que participen en aquests programes.

B) Acció i xarxa comunitària

«L'objecte de l'acció comunitària són les relacions socials. Fer acció comunitària és treballar les relacions entre les persones.»

(Guia operativa d'acció comunitària, Ajuntament de Barcelona)

El treball en xarxa consisteix a coordinar les accions de les diferents administracions, associacions i entitats socials presents a la ciutat per garantir una àmplia participació i un diàleg social i afavorir l'eficiència i l'eficàcia de les intervencions socials. Per tant, el treball comunitari en xarxa permet actuar sobre les conseqüències de la pobresa, tot i que cal donar un pas endavant, analitzar les causes i actuar en conseqüència.

El Consell de Ciutat vol deixar constància d'un fet que es va anunciant reiteradament des de fa anys: **el desbordament de les entitats que treballen dia a dia amb persones i famílies que estan patint la crisi socioeconòmica en totes les seves manifestacions.** Per això es defensa la importància d'enfortir la comunitat —implicant—hi més la ciutadania i aglutinant el veïnatge i les entitats— i la cohesió social.

En aquest sentit, cal establir línies de compromís amb la ciutadania i amb actuacions prioritàries de les administracions. Això vol dir delimitar les responsabilitats de cadascú pel que fa als barris, mitjançant plans d'acció comunitària. A més, es parteix de la premissa que el treball en xarxa no és més eficient pel fet que hi hagi més xarxes en funcionament, sinó pel grau de cohesió, rigor i eficiència amb què funcionen.

Allò que defineix l'essència de l'acció comunitària és el treball amb la comunitat per tal que aquesta esdevingui responsable i protagonista de les seves transformacions. Per tant, dinamitzar les relacions socials entre les persones membres d'una comunitat (ja sigui una escala de veïns, un barri o una escola) perquè puguin millorar el seu benestar quotidià és l'objectiu de les actuacions que s'emmarquen en l'acció comunitària.

Treballar amb la comunitat significa, en definitiva, treballar les relacions entre les persones; és a dir, promoure relacions d'ajuda, de col·laboració i de resolució pacífica de conflictes. Per tant, la construcció d'aquestes relacions és el que fonamentarà l'objectiu de l'acció comunitària: perseguir algun tipus de canvi, de transformació social, que incideixi de manera positiva en les condicions de vida i de convivència de les persones.

Així doncs, **l'acció comunitària serà eficaç quan esdevingui un element de dinamització i d'enfortiment social i quedi arrelada a la comunitat;** quan permeti transmetre coneixements, habilitats i maneres de fer que repercutixin positivament en les persones. En aquest sentit, s'ha de procurar fomentar la coordinació amb entitats per tal d'aconseguir una major cohesió social.

L'acció comunitària es fonamenta en aspiracions polítiques i compromeses amb el tipus de societat que es vol construir; la dinamització de relacions socials de cooperació entre els membres d'un àmbit de convivència determinat per aconseguir

millorar i dignificar el benestar quotidià de les persones. Cal que des de les entitats i des de l'Ajuntament es revisin plantejaments i estratègies de polítiques locals per incidir en aquest benestar quotidià: **cal incorporar la idea que els grups socials que poden patir desavantatges diversos han de ser actius en la consecució del benestar col·lectiu.**

Per això, hauríem de:

- Combinar amb èxit comunitat i individu per a una acció «pública» conjunta.
- Dinamitzar per oferir oportunitats a la gent i capacitar-la perquè prengui decisions i pugui tenir poder sobre ella mateixa i el seu entorn.
- Disposar d'un nombre suficient de persones compromeses i que tots els membres sentin que formen part del procés.
- Ser conscients que els guions i les pautes són útils com a guia, però que mai s'han d'interpretar com un manual indispensable.

En definitiva, la nostra societat té el deure de lluitar perquè la pobresa no esdevingui crònica i estructural i acabi passant d'una generació a l'altra. La nostra responsabilitat, com a societat, consisteix a pal·liar els efectes directes de la crisi i treballar pels efectes indirectes, tot afavorint la igualtat d'oportunitats.

A la segona part d'aquest apartat es recullen algunes experiències d'arreu del món que s'estan duent a terme en matèria d'alimentació. Finalment, es donen a conèixer aquelles experiències de la ciutat de Barcelona i d'altres municipis i ciutats catalanes que, atès el seu valor, innovació i sostenibilitat en matèria d'acció i xarxa comunitària, el Consell de Ciutat ha volgut destacar.

Quan tots plegats cerquem i trobem solucions i noves idees, arribem més lluny, i hi arribem junts. Ser promotors de xarxes vol dir ser promotors de canvi i de progrés social.

C) Recull d'iniciatives i experiències en matèria d'alimentació i d'acció i xarxa comunitària

Principals iniciatives d'alimentació en funcionament a la ciutat de Barcelona

PROGRAMA D'ALIMENTS DE LA CREU ROJA

Les persones destinatàries d'aquest programa, gestionat a escala estatal per la Creu Roja i altres entitats, han anat augmentant al llarg de l'any.

Els productes repartits inclouen làctics, cereals, pasta, farina, arròs, sucre, suc i aliments infantils, com ara farinetes o llet de continuació.

Els beneficiaris d'aquest programa són persones en situació de vulnerabilitat, a les quals es distribueixen els excedents dels mercats alimentaris dels països membres de la Unió Europea. A escala estatal, aquest programa europeu depèn del Fons Espanyol de Garantia Agrària (FEGA) del Ministeri de Medi Ambient, que n'ha adjudicat la gestió a la Creu Roja i a altres entitats, com ara el Banc dels Aliments. Com a entitat gestora, la Creu Roja s'ocupa de l'emmagatzematge, la logística i la distribució dels aliments entre les entitats adherides al programa, les quals, al seu torn, s'en carreguen de repartir-los als usuaris finals.

El nombre d'entitats adherides també ha crescut prop del 9 % durant aquesta tercera fase del programa, de manera

paral·lela a l'augment de beneficiaris. Entre les 475 entitats que hi participen, hi ha fins a 37 oficines territorials de la Creu Roja a Catalunya, a més d'ajuntaments, consells comarcals, parròquies, centres de suport per a persones d'origen immigrant o centres per atendre toxicòmans.

En total, al llarg del 2012 es van repartir prop de 4.019 tones d'aliments entre més de dues-centes mil persones en situació de vulnerabilitat d'arreu de Catalunya.

DISTRIBUCIÓ SOCIAL D'ALIMENTS A NOU BARRIS

El projecte «Distribució Social d'Aliments» (DISA) consisteix en un supermercat solidari que les vuit parròquies que formen part de l'arxiprestat de Trinitat-Roquetes van crear l'any 2012 a Nou Barris i que també compta amb el suport del districte de Nou Barris.

L'entrega d'aliments per part de les parròquies ja feia anys que es duia a terme, però la complexitat de l'emergència social actual va obligar a idear un sistema diferent i més eficient. Així, les vuit parròquies van decidir unificar la seva tasca i recórrer a l'Ajuntament de Barcelona per tal d'articular-se conjuntament i obrir un supermercat solidari. D'aquesta manera les ajudes ja no s'han de repartir separatament, en cistelles, sinó que les persones destinatàries són les que trien els productes del supermercat on els han d'adquirir.

El Districte ha cedit provisionalment un local a les parròquies de l'arxiprestat, el qual servirà per a la recepció, l'emmagatzematge i el lliurament dels aliments als usuaris que la Fundació Banc dels Aliments té en aquestes parròquies del Districte. El local provisional –mentre esperen

disposar-ne d'un de definitiu— està situat al carrer de la Selva, núm. 55, i compta amb més de 400 m².

Les parròquies prestaran el servei de recollida, emmagatzematge i lliurament dels aliments de manera conjunta, en comptes que cadascuna dugui a terme aquestes activitats a les seves instal·lacions, que és el que passava fins ara.

Dins dels nous mecanismes de col·laboració, el Districte ha establert un tècnic municipal referent i un calendari de reunions amb l'arxiprestat per tal de crear nous protocols de treball que facilitin la seva tasca social. La intenció és impulsar un nou model de col·laboració entre l'Administració pública, la societat civil i l'església, que es pugui implementar a d'altres districtes de la ciutat.

Pel que fa al funcionament, cal destacar que els aliments d'aquest supermercat no tenen un preu en euros, sinó en punts. Un quilo d'arròs, per exemple, costa mig punt, i un litre d'oli un punt. Les persones destinatàries, que provenen dels serveis socials de Barcelona o de Càritas, reben una assignació de punts en funció del cas. Una persona pot rebre 12 punts, que s'amplien fins a 31 depenent dels membres de la família.

Els productes provenen del Banc dels Aliments, de la Fundació La Nau i d'altres donacions de particulars i de Càritas. Igualment, les persones voluntàries de DISA recorren alguns supermercats de la ciutat per rebre donacions de productes a punt de caducar o rebutjats pels establiments.

Quant als resultats, cal dir que el supermercat solidari de Nou Barris rep més de sis-centes famílies una vegada al mes. També cal remarcar que es tracta d'un model de

distribució d'aliments flexible, perquè els usuaris poden escollir els productes d'acord amb les seves necessitats; a més, no han de fer cua, i això els dignifica, perquè ja no cal que esperin a la intempèrie.

SERVEI D'ÀPATS EN COMPANYIA

El servei d'Àpats en Companyia està destinat a persones més grans de 65 anys en risc d'aïllament social que requereixin suport per cobrir les necessitats d'una alimentació adequada. També hi accedeixen persones de 60 anys que tinguin alguna discapacitat reconeguda de més del 33 % o que es trobin en situació de risc.

Mitjançant una oferta de dinars en diferents equipaments públics, aquest servei, a més de cobrir una necessitat alimentària, també facilita un espai de relació i de creació de vincles d'amistat, així com de connexió amb l'entorn. El programa estipula un preu públic, el qual varia en funció de la renda de les persones usuàries: des dels 50 cèntims per àpat, fins als 3,90 euros.

Actualment a Barcelona hi ha 841 places en 25 equipaments diferents repartits per tots els districtes de Barcelona. L'any 2011 es van servir un total de 145.000 àpats i es preveu que la xifra del 2012 arribi fins als 175.000.

HORTS SOLIDARIS

Un grup de Mossos d'Esquadra de la Regió Policial Metropolitana Sud, amb la col·laboració d'efectius de la Policia Local de Sant Boi de Llobregat, dels Bombers de la Generalitat i d'Unió de Pagesos, cultiven un hort al Prat de Llobregat en uns

terrenys del Parc Agrari del Baix Llobregat que els han cedit. Es tracta de conrear aquest hort per proveir de verdures fresques a xarxes ciutadanes d'aliments, com ara De Veí a Veí o Càritas.

Les persones voluntàries han tingut l'ajuda i l'assessorament d'Unió de Pagesos, que en tot moment els han indicat com conrear la terra, què plantar i quan fer la collita. Aquesta iniciativa també ha comptat amb la participació desinteressada de diverses empreses que han donat les llavors dels productes a plantar, les eines de jardineria i cultiu per als horts, i que han facilitat la instal·lació d'una casa prefabricada per guardar-hi els estris.

El mes d'agost del 2012 van fer la primera collita: cinquanta caixes plenes d'hortalisses per distribuir entre la gent més necessitada de Sant Boi de Llobregat. Tenen la intenció de mantenir actiu aquest projecte solidari, i per això volen obrir la iniciativa a diferents col·lectius, associacions i entitats del sector social del Baix Llobregat, així com a empreses privades que promoguin iniciatives socials i de voluntariat, i oferir-los la possibilitat de conrear l'hort solidari i de participar activament en la segona collita, que també es destinarà a fins benèfics.

BANC DELS ALIMENTS

El Banc dels Aliments té per objecte evitar el malbaratament d'aquells aliments que són perfectament comestibles, però que no es poden comercialitzar, distribuint-los gratuïtament a les persones necessitades del territori. A través de la Fundació Banc dels Aliments, una entitat benèfica independent sense ànim de lucre, recull excedents de les empreses agroalimentàries i recapta aliments que els ciutadans i ciutadanes volen fer arribar a les persones més necessitades.

El concepte «banc d'aliments» va sorgir a Phoenix (Arizona), l'any 1966, per iniciativa de l'activista nord-americà John Van Hengel. A la dècada de 1980, la idea es va introduir a Europa, primer a París (1984) i després a altres ciutats, entre elles Barcelona, que el 1987 va ser la primera ciutat d'Espanya que va disposar d'una fundació benèfica per a un banc d'aliments.

L'element central del Banc dels Aliments és la distribució gratuïta i justa dels aliments que reben. En aquest sentit, cal destacar la importància, tant de les entitats benèfiques que atenen els beneficiaris finals, com del treball de les més de cent-quaranta persones del Banc, la gran majoria d'elles voluntàries.

Programa Escoles del Banc dels Aliments

El Programa Escoles del Banc dels Aliments es va endegar l'any 2002 amb el propòsit de fer arribar la iniciativa del Banc dels Aliments a les escoles i els instituts de Barcelona. L'objectiu del programa consisteix, d'una banda, a donar a conèixer la tasca que fa el Banc dels Aliments per combatre la fam i el malbaratament de menjar, i, de l'altra, a sensibilitzar l'alumnat, el personal docent i les famílies sobre les desigualtats socials i la fam que es pateix al nostre entorn, així com la importància de no malbaratar recursos alimentaris. El programa també pretén promoure diverses campanyes de recollida d'aliments, principalment, la campanya del Dia Mundial de l'Alimentació (16 d'octubre), la campanya de Nadal i la de primavera.

En els seus inicis, l'any 2002, van participar en la campanya un total d'onze escoles, que van recollir 1.554 kg d'aliments variats. Durant el curs 2010-2011, hi van participar cent-dues escoles, amb una recaptació total de 49.376 kg d'aliments, principalment productes bàsics.

MENJADORS SOCIALS

L'Ajuntament de Barcelona compta amb 17 menjadors socials, amb un total de 1.541 places diàries repartides per tots els districtes de la ciutat. Vuit d'aquests menjadors són de titularitat municipal, mentre que la resta estan concertats amb entitats socials.

Durant l'exercici 2012, l'Ajuntament va augmentar un 69 % la dotació pressupostària destinada a aquesta partida. Gràcies a això es va poder incrementar el nombre de places als menjadors ja existents i obrir-ne tres de nous: a l'Eixample, a Les Corts i a Sarrià-Sant Gervasi.

En termes generals, les persones usuàries d'aquest servei són persones majors de 18 anys, en situació de pobresa o d'exclusió social, que viuen en habitatges sense condicions per cuinar o que requereixen un seguiment dels hàbits d'alimentació, o bé persones sense ingressos que cobren pensions mínimes i que no poden cobrir les necessitats bàsiques.

TAULA SOLIDÀRIA D'ALIMENTS

A finals del passat 2012 es va constituir a Barcelona la Taula Solidària d'Aliments, un espai de treball i coordinació que té per objecte millorar i fer més eficient la distribució de menjar a aquelles persones que necessitin ajuda per a l'alimentació.

La Taula està formada per l'Ajuntament i les entitats que reparteixen aliments, però també per diverses persones representants dels eixos comercials, mercats i grans superfícies de la ciutat.

Una de les primeres actuacions que la Taula va decidir dur a terme és un mapa dels punts on es distribueixen aliments a

la ciutat per fer-ne més eficient el repartiment i per afavorir la coordinació entre els serveis socials i les entitats que recaptin i lliuren els productes. També es considera necessari estudiar noves fórmules de distribució i de recaptació d'aliments. D'altra banda, es preveu engegar una campanya informativa per tal que les persones que ho requereixin sàpiguen on anar a buscar aliments.

PROJECTE ALPAN

El projecte «ALPAN» (Aliment per a Necessitats) és una iniciativa consistent en la distribució diària de menús elaborats per hotels i restaurants a tres menjadors socials de Barcelona. El projecte es basa en el conveni signat per l'Ajuntament i el Rotary Club, i aplega altres institucions, com ara la Fundació FC Barcelona, la Fundació RACC, la Federació d'Associacions de Voluntaris de «la Caixa», o la Federació Catalana de Voluntariat Social.

La iniciativa es va començar a aplicar a mitjans del 2012 al menjador social Emmaús, i al cap de pocs mesos ja servia més de cinc mil àpats cedits pels grups hotelers Melià, NH, Catalonia, Husa i el restaurant del Real Círculo Ecuestre. Després d'haver ampliat el projecte a dos menjadors més (el de l'església de la Mare de Déu de Núria, al Bon Pastor, i el de Santa Tecla, a Les Corts), es calcula que es podran repartir 4.000 dinars al mes.

FUNDACIÓ FUTUR

El projecte «Futur» va néixer l'any 1996 amb l'objectiu d'afavorir la inserció social i laboral de les persones en risc d'exclusió social: persones sense recursos, amb discapaci-

tats físiques, de l'entorn penitenciari, amb problemes de toxicomanies o en altres situacions de vulnerabilitat social. Si bé als inicis la inserció laboral abastava diversos sectors, a partir de l'any 2000 el projecte es va transformar en la Fundació Futur i ara es concentra en la inserció laboral a través de la restauració. Actualment, la Fundació centra la seva activitat en la cuina per a escoles, per a centres de gent gran i per a menjadors socials, així com en càterings per a esdeveniments.

A través d'aquestes activitats, la Fundació Futur dona feina als col·lectius més vulnerables durant un període determinat —d'un a tres anys—, per després facilitar-los la inserció al mercat laboral a través d'un itinerari personalitzat. Alhora, proporciona menús saludables i de qualitat als centres que proveeix.

La inserció laboral es realitza a través de la contractació de persones que provenen majoritàriament dels serveis socials de l'Ajuntament de Barcelona o dels programes d'inserció del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Aquestes persones, a banda de rebre el mateix salari que estableix el conveni, reben formació en el lloc de treball, formació interna teòrica i, si cal, una formació externa. Actualment, la Fundació Futur ajuda més de cinc-centes persones en situació de pobresa, alhora que serveix més de tres mil àpats al dia.

El projecte «Futur» se sustenta en quatre grans eixos: l'alimentari, el social, l'ambiental i l'educatiu. L'eix alimentari consisteix, principalment, a oferir una dieta equilibrada a través de la compra de productes de qualitat i proximitat i de l'elaboració de plats variats amb un alt consum de fruita, verdura i productes ecològics, alhora que es redueixen els aliments fregits i precuinats, sempre garantint la seguretat alimentària en tots els plats.

L'eix ambiental es basa en l'ús de productes de proximitat i en la gestió dels residus aplicant les 3R a tot el servei de cuina: «Reduir» consumint aliments a granel i evitant l'ús d'envasos; «Reutilitzar» els residus per fer activitats a l'escola (com el compostatge) i «Reciclar» correctament tots els residus. Per tot això, la Fundació Futur ha rebut la certificació europea EMAS.

L'eix social de la Fundació Futur no només és la inserció de persones en perill d'exclusió sociolaboral, sinó que també passa per la incorporació de productes de comerç just, la col·laboració amb altres entitats socials —com ara La Fageda— i la prioritització de productes de pagès locals (km 0).

Quant a l'eix educatiu, la Fundació Futur considera que el menjador pot ser una aula més. Per això expliquen l'origen i l'elaboració dels aliments, fan xerrades sobre alimentació saludable per a les famílies i l'alumnat, i fan concursos de receptes a les escoles amb l'objectiu de sensibilitzar mares, pares i alumnes sobre la importància d'una bona alimentació.

Els valors de la Fundació Futur, doncs, inclouen tant la reinserció social de les persones en risc d'exclusió, com la sostenibilitat i la promoció del producte ecològic local, just i de proximitat.

El passat 15 de maig es va inaugurar la botiga de menjar preparats de la Fundació Futur, situada al districte de Ciutat Vella.

NUTRICIÓ SENSE FRONTERES

Nutrició Sense Fronteres és una organització sense ànim de lucre que va néixer l'any 2000 per iniciativa d'un grup multidisciplinari de nutricionistes i dietistes amb el propòsit de treballar en la solució dels problemes nutricionals de les poblacions més desfavorides.

L'organització aborda els problemes alimentaris en els països en desenvolupament des de l'àmbit de la nutrició comunitària i a partir d'intervencions senzilles i de baix cost adaptades a cada col·lectiu. El model de cooperació adoptat es basa en la participació de persones immigrades en els projectes destinats a les seves comunitats d'origen, així com en la capacitació en temes nutricionals de professionals de l'àmbit social, de la salut i de l'educació, alhora que afavoreix l'ús equilibrat i sostenible dels recursos.

A banda de treballar amb els països en desenvolupament, Nutrició Sense Fronteres vol donar resposta a l'actual situació de pobresa de la ciutat amb el projecte «Barcelona comparteix el menjar». Basat en la idea de protegir el dret universal a l'alimentació, la iniciativa consisteix en la creació d'un circuit de treball a partir del qual s'aprofita el menjar que s'ha cuinat als hotels de Barcelona per oferir una alimentació equilibrada a les persones usuàries dels menjadors socials.

Nutrició Sense Fronteres s'encarrega del transport dels aliments des de l'hotel o entitat col·laboradora fins a un menjador social proper, a més de controlar les condicions òptimes d'higiene i de seguretat alimentària i de proporcionar formació a les persones encarregades de la manipulació dels aliments als menjadors socials.

46

Xarxa comunitària i experiències eficients

Principals iniciatives d'alimentació en funcionament fora de Barcelona: Catalunya

ENTRE VEÏNS-VEÏNES: LA BOTIGA SOLIDÀRIA

«Entre Veïns-Veïnes» és un projecte social, endegat des de la Fundació Privada Clariana, que treballa amb les associacions veïnals de Rubí per tal de generar xarxes de suport comunitari que donin resposta a les necessitats sociofamiliars de les persones del barri. La filosofia del projecte es basa en què als barris hi ha persones amb dificultats derivades de la desigualtat social, i que els veïns i veïnes mateixos poden contribuir a millorar la seva situació. Amb aquesta idea, «Entre Veïns-Veïnes» va iniciar l'any 2006 el projecte de les botigues solidàries. Les botigues solidàries tenen com a objectiu donar suport alimentari a aquelles persones i famílies que ho necessitin i que estiguin seguint un procés d'inserció sociolaboral. Aquestes botigues, per tant, estan vinculades a processos d'inserció determinats per personal tècnic especialista.

El funcionament de les botigues, ubicades a les mateixes associacions veïnals, es basa en l'oferta de productes d'alimentació i d'higiene bàsica, els quals es poden adquirir en una moneda anomenada «veí» (1 veí equival a 1 euro). Segons la gravetat de cada cas, s'atorga una quantitat de «veïns» determinada. La botiga, al seu torn, es nodreix del Banc dels Aliments, de les donacions d'empreses i dels mateixos veïns i veïnes.

Pel que fa als resultats del projecte, durant el 2008 es van atendre un total de 83 famílies (169 veïns/es), xifra notablement superior a la d'anys anteriors. No obstant això, la voluntat del projecte és que es tracti d'un recurs temporal que permeti reduir l'ansietat generada per la falta de recursos, però també es pretén evitar la cronificació. A

47

Xarxa comunitària i experiències eficients

través de la botiga solidària, en definitiva, no només es proporcionen productes d'alimentació i d'higiene, sinó que es desenvolupa una funció pedagògica i d'aprenentatge sobre com administrar els recursos i quines són les bases d'una nutrició saludable.

RESTAURANT LA TROBADA DE TERRASSA

L'Associació Local d'Entitats per a la Inclusió (ALEI), de Terrassa, ha iniciat, en col·laboració amb l'Ajuntament i amb el finançament de la «Marató per la pobresa», el projecte «Restaurant La Trobada», també anomenat «Restaurant del Temps».

Es tracta d'una iniciativa pionera, perquè en aquest restaurant no només es paga amb diners, sinó també amb temps. Així, una part de la clientela paga 6,50 euros pel menú diari, mentre que una altra paga amb temps: col·laborant amb l'establiment o bé amb altres projectes de l'associació, ja sigui netejant el local, servint les taules o ajudant a la cuina. El restaurant, per tant, està adreçat a tothom, tant a aquelles persones que paguin en diners (els quals reverteixen en el projecte) com a aquelles que, derivades des dels serveis socials, hi col·laboren amb el seu temps.

Del projecte destaca, doncs, el fet que fuig del tradicional esquema assistencialista i estereotipat de la pobresa i que permet que totes les persones s'hi puguin sentir implicades d'alguna manera.

El restaurant, que obre cada dia de 12:30 h a 15:30 h, ha suposat la creació de cinc llocs de treball i cada dia serveix un màxim de 70 menús: 35 destinats a la clientela convencional i 35 a persones que hi poden dinar cada dia durant tres mesos a canvi de fer petites tasques.

CENTRE DE DISTRIBUCIÓ D'ALIMENTS (CDA)

El Centre de Distribució d'Aliments (CDA) és una iniciativa sense ànim de lucre que té per finalitat millorar la distribució d'aliments a la província de Girona. El projecte està impulsat per Càritas, el Banc dels Aliments, la Creu Roja, «la Caixa» i l'Ajuntament i la Diputació de Girona, i va destinat a famílies derivades pels serveis socials municipals.

El funcionament del projecte es basa en uns espais —els Centres de Distribució— on les famílies hi troben tot tipus de productes (aliments, articles de neteja, bolquers, etc.) que poden adquirir a un preu simbòlic (des d'1 euro fins a 6 euros per compra o visita). Cada família visita el centre dues vegades al mes i bescanvia els punts que se li han atorgat pels productes que necessita. Aquests productes són donats habitualment per la Creu Roja, el Banc dels Aliments i altres entitats.

Els CDA no només proporcionen aliments i productes bàsics a les persones que ho necessiten (el 2011 gairebé 4.800 famílies van passar pels sis centres existents), sinó que, a més a més, fan formació sobre nutrició i generen llocs de treball (una o dues persones per cada CSA).

Principals iniciatives d'alimentació en funcionament a Europa i als Estats Units

FOODCYCLE

FoodCycle és una iniciativa procedent del Regne Unit que treballa per proporcionar una alimentació adequada a les persones en risc de pobresa i d'exclusió social des d'una vessant comunitària i local. El seu projecte se sustenta en tres pilars fonamentals: el voluntariat (majoritàriament gent jove), els excedents alimentaris i les cuines professionals no utilitzades.

La idea va sorgir l'any 2008 per iniciativa del canadenc Kelvin Cheun i a partir del projecte d'un grup d'estudiants dels EUA anomenat «Campus Kitchen». L'alumnat utilitzava l'espai de cuina del campus per preparar i servir a la comunitat els aliments que les cafeteries els havien donat. A partir d'aquest concepte, Kelvin Cheun va decidir obrir el primer «Cafè de la Comunitat». Actualment ja s'han servit més de tretze mil àpats a tot el Regne Unit.

L'objectiu de FoodCycle és, doncs, redirigir l'excedent dels productors d'aliments per tal que es puguin cuinar i servir a aquelles persones que no tenen accés a una alimentació saludable, bé per falta d'ingressos o per manca de coneixements bàsics sobre nutrició.

Aquest objectiu s'assoleix creant grups de voluntaris a les comunitats locals per tal que recullin els excedents de producció de la zona i els preparin en espais de cuina professionals no utilitzats. D'aquesta manera, no només es redueixen els problemes nutricionals, sinó que, a més, es redueix el malbaratament d'aliments i s'afavoreix la participació dels joves en la comunitat.

DC CENTRAL KITCHEN

DC Central Kitchen és una organització nord-americana sense ànim de lucre que treballa per repartir menjar entre gent sense recursos, especialment persones sense sostre, a Washington DC.

La iniciativa funciona des del 1989 i reparteix uns 4.500 àpats diaris a la xarxa de menjadors socials de Washington DC. El funcionament es basa en una recollida diària d'excedents que posteriorment són cuinats i distribuïts a diversos menjadors socials.

A banda de la distribució dels àpats, DC Central Kitchen també ha creat Fresh Start, una empresa social dedicada als serveis de càtering i restauració. A través d'aquesta empresa, no només es generen alguns ingressos, sinó que també es duu a terme una tasca d'inserció laboral: part de la feina la fan persones en risc d'exclusió social i també estudiants.

Per tant, la missió de la iniciativa de DC Central Kitchen consisteix a distribuir àpats a persones sense recursos i donar-los recolzament i consell, alhora que impulsa projectes amb vocació d'inserció laboral.

BONUS MARKET

Bonus Market és una cadena de supermercats alemanya que pretén oferir aliments a un cost assequible per a tothom. El primer supermercat es va obrir l'any 2003 per iniciativa d'SBR, una organització sense ànim de lucre que té per objectiu crear llocs de treball per a persones amb risc d'exclusió social.

Actualment ja compta amb gairebé quaranta establiments, els quals ofereixen servei especialment a zones empobrides d'Stuttgart on no hi ha supermercats. Els productes es compren a REWE, una cooperativa, i es venen al supermercat amb descomptes d'entre el 30 i el 40 per cent. L'objectiu de Bonus Market no és generar un benefici econòmic, sinó cobrir els costos per mantenir els establiments oberts.

Els supermercats, a més, prenen en consideració el comerç local abans de plantejar la seva oferta de productes; si a un barri determinat ja hi ha un comerç dedicat a un producte concret —pa, per exemple— no l'ofereixen al seu establiment. Així, la seva missió consisteix, tant a generar llocs de treball, com a oferir productes d'alimentació a un preu assequible per a tothom.

CARTA ACQUISTI – SOCIAL CARD (ITÀLIA)

La targeta social «Carta Acquisti» (en italià, targeta de la compra) és una mesura introduïda pel govern italià l'any 2008 amb l'objectiu de contribuir a cobrir les necessitats bàsiques de la ciutadania. Es tracta d'una targeta de pagament electrònic gratuïta, tipus Master Card, que dóna suport als ciutadans i ciutadanes per cobrir la despesa en alimentació, en salut, o per fer efectiu el pagament de determinades factures, com ara les de l'electricitat i el gas. A més a més, també permet obtenir descomptes i avantatges en determinats establiments adherits.

La targeta va destinada a persones majors de 65 anys i a famílies amb nens menors de 3 anys, segons els ingressos de la unitat familiar. El funcionament consisteix en un ingrés bimensual de 80 euros a la targeta, que no es poden retirar en efectiu. La renovació de la targeta es fa cada any, sempre que no hi hagi hagut cap canvi econòmic ni personal.

Actualment, a més, es troba en fase pilot la nova targeta social «Social Card», que també va destinada a combatre la pobresa i l'exclusió social, però des d'un punt de vista més integral. Així, la targeta forma part del programa d'intervenció del govern per a les polítiques socials i de suport a la família i s'uneix a la bonificació nadó i a d'altres incentius.

Destinada a les famílies nombroses, la targeta tindrà una validesa d'un any i disposarà d'una dotació pressupostària de 50 milions d'euros. Cada família beneficiària rebrà entre 231 i 404 euros, segons el nombre de membres de la unitat familiar i el cost de vida de la ciutat on resideixin.

Les persones sense llar, fins ara excloses d'aquest programa, també podran sol·licitar la targeta. D'altra banda, a més dels ciutadans i ciutadanes de nacionalitat

52

Xarxa comunitària i experiències eficients

italiana, les persones de la Unió Europea i les que tinguin permís de residència de llarga durada també la podran sol·licitar.

Actualment el projecte s'està aplicant en fase pilot a les ciutats de Roma, Milà, Palerm, Gènova, Torí, Nàpols, Venècia, Verona, Bolonya, Florència, Bari i Catània.

E-COOP

E-Coop és un supermercat italià que funciona com a cooperativa i que contribueix a fer arribar aliments a les persones en situació de pobresa a través d'un acord amb Càritas.

La col·laboració s'estableix a través de l'Equa Card, una targeta client solidària que, alhora, permet aplicar un descompte a persones sense recursos. Així, cada cop que algun client utilitza l'Equa Card, es destina un percentatge addicional de cada compra a una finalitat social: el supermercat es compromet a igualar les aportacions dels clients en ajuda a la gent sense recursos per comprar menjar.

De la mateixa manera, les persones sense recursos, identificades prèviament per Càritas, també compren a E-Coop amb la mateixa targeta. La diferència és que, en comptes de pagar un percentatge addicional, se'ls fa un descompte a la compra. Així, només les persones que treballen a les caixes saben qui rep un descompte i qui paga un percentatge addicional. Es tracta, per tant, d'una iniciativa que, a més de facilitar la distribució d'aliments entre els qui més ho necessiten, ho fa dignificant el fet de necessitar ajuda.

53

Xarxa comunitària i experiències eficients

RUBIES IN THE RUBBLE

L'empresa social anglesa Rubies in the Rubble es dedica a la producció i venda de mermelades i conserves elaborades amb fruites descartades però aptes per al consum. La seva filosofia és evitar el malbaratament del menjar i, per tant, fan servir excedents de fruita i de verdura, com per exemple la que es rebutja pel seu mal aspecte.

Un cop adquirits els productes frescos, els preparen i els distribueixen a diferents botigues londinenques, on també hi venen accessoris i complements, com ara cistelles.

Per dur a terme aquest procés contracten gent amb dificultats per trobar feina. Així, el seu objectiu és evitar el malbaratament d'aliments i alhora generar llocs de treball que contribueixin a la inserció laboral.

LAST MINUTE MARKET

Last Minute Market és una web italiana que posa en contacte entitats que generen excedents de menjar amb entitats i persones que en necessiten.

La iniciativa va néixer l'any 2004 a la Universitat de Bolonya amb la finalitat d'evitar el malbaratament d'aliments. Així, la seva funció és recollir i redistribuir aliments que estan a punt de caducar però que són perfectament comestibles. Un cop recuperats aquests excedents —majoritàriament procedents de supermercats, indústries o menjadors escolars i empresarials—, es distribueixen entre les persones necessitades.

54

Xarxa comunitària i experiències eficients

FEEDING 5000

Feeding 5000 és un acte organitzat per Tristram Stuart, historiador i escriptor anglès, que consisteix a donar de menjar gratuïtament a cinc mil persones.

L'any 2009, Stuart, autor de llibres sobre el malbaratament d'aliments, va decidir organitzar un acte a la plaça de Trafalgar, a Londres, per denunciar les grans quantitats de menjar que es llencen actualment. L'acte, que ja s'ha repetit en diferents ciutats angleses i d'arreu d'Europa, consisteix a repartir cinc mil àpats gratuïts, elaborats amb ingredients frescos que estaven a punt de ser llençats per supermercats, comerciants o agricultors.

Les diverses edicions del Feeding 5000 han rebut el suport de diferents personalitats públiques, com ara Boris Johnson, alcalde de Londres, la qual cosa ha permès multiplicar la notorietat de l'acte i fer que la conscienciació sobre el malbaratament d'aliments arribi a un gran nombre de persones.

CAN OF NOTHING

La iniciativa Can of Nothing és una campanya organitzada pel Banc dels Aliments d'Ohio (EUA) per tal de captar fons i conscienciar la ciutadania sobre el malbaratament d'aliments. La campanya consisteix a oferir una llauna buida —a *can of nothing*— als supermercats, per tal que la gent col·labori mitjançant la seva compra amb el Banc dels Aliments. La llauna, a més, es pot fer servir com a guardiola. A través d'aquesta campanya es capten fons per al Banc dels Aliments, alhora que es consciencia la població sobre la problemàtica del malbaratament d'aliments.

55

Xarxa comunitària i experiències eficients

FOOD SHARING

Food Sharing és una plataforma *on-line*, on les persones, els distribuïdors i els fabricants d'aliments poden oferir o recollir gratuïtament els excedents de menjar. La idea-força és la de compartir: està pensada perquè funcioni sense diners i per donar una dimensió ètica i un valor no monetari al menjar.

La iniciativa va néixer a les ciutats alemanyes de Berlín, Colònia i Ludwigsburg, entre d'altres. En un principi l'experiència funcionava a partir del boca-orella, però en poc temps la demanda i l'oferta es van multiplicar i van donar pas a la plataforma *on-line*, que permet que qualsevol persona o empresa pugui donar o cercar aliments. De moment opera en algunes ciutats alemanyes, però s'espera que es pugui estendre a d'altres llocs d'Europa.

A la plataforma s'hi pot trobar una àmplia diversitat de menjar: des d'arròs i pasta, fins a alimentació per a nadons, xocolata o fruita i verdura. Els aliments es poden cercar a partir de la seva ubicació dins el territori alemany, i es facilita informació sobre la quantitat del producte, el tipus, la data de caducitat i la data en què es procedirà a retirar-lo.

Principals experiències d'acció i xarxa comunitària en funcionament a la ciutat de Barcelona.

PROJECTE PREVENTIU D'ACCIÓ COMUNITÀRIA PER A PERSONES GRANS: RADARS

L'octubre del 2006, a partir de l'elaboració d'una **Diagnosi de la gent gran del Districte de Gràcia**, concretament al barri de Camp d'en Grassot, es va començar a dissenyar i a implementar el projecte «Radars».

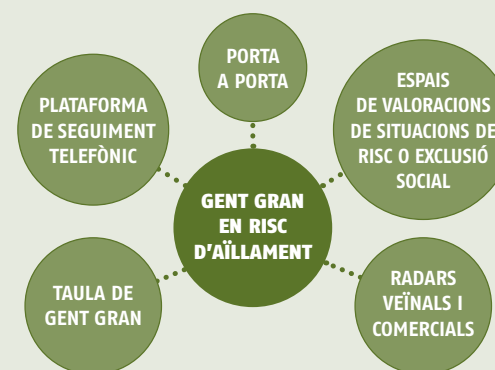
56

Xarxa comunitària i experiències eficients

L'objectiu general consisteix a facilitar que les persones grans que viuen soles o acompanyades de persones de més de 65 anys d'edat puguin continuar residint a la seva llar amb la complicitat de l'entorn. La prioritat és reduir el risc d'aïllament i d'exclusió social de la gent gran a través de la implicació veïnal i de comerços voluntaris.

Així, les persones destinatàries són gent gran de 85 anys que viu sola o acompanyada de persones de més de 65 anys d'edat; és a dir, persones grans en risc d'aïllament. Actualment ja hi ha més de dues-centes persones grans que compten amb un sistema de seguiment telefònic, implementat amb la col·laboració de persones voluntàries de la Creu Roja.

La **xarxa de prevenció del «Projecte Radars»** té l'estructura següent:

Aquest projecte es duu a terme gràcies al personal voluntari, format i coordinat per les entitats que componen aquest projecte, així com a l'equip de Serveis Socials d'Atenció Primària, integrat per la Direcció del Centre i una treballadora social. També compta amb la col·laboració d'un Equip Gestor, format per una tècnica del «Projecte Radars» i el CAP Territorial de Serveis Socials en cooperació amb els Serveis

57

Xarxa comunitària i experiències eficients

Socials i els Serveis a les Persones del Districte de Gràcia. L'essència del projecte rau, per tant, en la participació dels veïns i veïnes, que fan d'observadors però alhora són respectuosos amb la privacitat de les persones.

Els valors del «Projecte Radars» inclouen: l'acció comunitària (procés participatiu en el disseny), coresponsabilitat (treball en xarxa dels recursos públics i privats), solidaritat (una mirada sensible i respectuosa de l'entorn) i prevenció.

De manera sintètica:

- «Porta a porta»: consisteix a identificar i entrevistar persones grans amb risc d'aïllament, i identificar els «radars veïnals»; és a dir, veïns i veïnes sensibles al seu entorn.
- Espais de valoració de situacions de risc o d'exclusió social: a partir del «porta a porta», els serveis socials valoren el grau d'aïllament i es defineix el tipus d'intervenció per minimitzar els riscos i garantir el benestar de la persona gran.
- Plataforma de seguiment telefònic: el personal voluntari fa un seguiment per donar suport i detectar situacions de deteriorament.
- Radars veïnals i comercials: totes les persones que formen part del barri poden contribuir a fer que la persona gran continuï a la seva llar sense aïllament ni exclusió social, sinó amb la complicitat veïnal.
- Taula de gent gran: integrada per les entitats i els serveis del barri, aquesta taula té l'objectiu d'intercanviar informació i coneixements per coordinar de manera més efectiva les intervencions que requereixen les persones grans.

Beneficis més enllà dels resultats:

- Poder **intervenir des de la prevenció** i, per tant, poder planificar accions i recursos.
- Aconseguir la **coresponsabilització** de les entitats i contribuir a l'eficàcia dels processos.
- **Millor coneixement** del funcionament de les dinàmiques veïnals, comunitàries.
- Fer una **difusió precisa** de la cartera de serveis públics adreçats a la gent gran.
- **Apropar i millorar** la imatge del Districte i dels serveis socials a la ciutadania.

A més, a partir del «Projecte Radars», ha sorgit el **Portal de recursos i serveis per a les persones grans del Districte de Gràcia**. Es tracta d'un recull d'informació sobre recursos i serveis per a totes les persones grans del barri, dependents o actives, elaborat per diverses persones, tant treballadores municipals, com personal mèdic i de les entitats. Mitjançant l'organització del contingut en funció de les necessitats, de l'actualització i de la incorporació de nous serveis, es facilita a les persones grans informació com a eina per reduir el risc d'aïllament.

PROJECTE PAIDÓS: PREVENCIÓ DE LA POBRESA INFANTIL

És un projecte específic de Càritas, que a Barcelona compta amb el suport de l'Ajuntament, per a l'atenció integral a les famílies i infants en risc d'exclusió social. Té l'objectiu de fer front a un dels problemes més greus que actual-

ment pateix la societat catalana: la pobresa que afecta la petita infància. Es tracta de pal·liar els efectes de la pobresa hereditària i evitar-ne la cronificació, potenciant al màxim l'apoderament de les famílies i dels seus infants a través del desenvolupament de les seves capacitats i recursos. S'adreça a famílies amb filles i fills de 0 a 6 anys que, atesa la seva situació de pobresa, tinguin dificultats per tenir cura dels infants i necessitin suport per cobrir les necessitats bàsiques. Es preveu que entre 30 i 40 famílies participin en cadascun dels quatre projectes (dos a Barcelona, un a l'Hospitalet de Llobregat i un altre a Sant Adrià de Besòs).

Línies d'actuació:

- Augmentar els factors de protecció i resiliència dels infants.
- Incrementar les competències dels pares i mares.
- Facilitar la vinculació de les famílies amb el seu entorn més proper.

PAIDÓS aposta per una tasca intensiva i diària, que compti amb la implicació de les famílies, dels agents socials i de la comunitat. A més, el projecte és possible gràcies al treball en xarxa en què participen el Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya, els ajuntaments de Barcelona, l'Hospitalet i Sant Adrià, Suara Cooperativa, la Fundació Pere Tarrés, la Fundació Blanquerna, la Fundació Formació i Treball, la Fundació «la Caixa» i Deloitte.

BONS VEÏNS

El projecte «Bons Veïns» va sorgir l'any 2004 a partir de la Xarxa Comunitària de Sant Antoni (Xarx@ntoni) amb la voluntat de donar resposta a les necessitats puntuals d'acompanyament de la gent gran per fer gestions diverses així com d'abordar la situació de solitud i aïllament que aquestes persones poden patir. Amb aquests dos objectius, «Bons Veïns» compta amb dos serveis diferents: «Petits serveis» i «Acompanyament al domicili», fem companyia.

En general, el tipus de serveis que s'adscriuen a la iniciativa són activitats senzilles i assumibles per un ampli ventall de voluntaris i voluntàries com ara recollir receptes, acompanyaments al metge, visites a domicili, visites a residència o sortides a passejar. No es realitzen, en canvi, serveis que requereixen d'una formació específica del voluntariat i que es puguin confondre amb les tasques desenvolupades per professionals dels Serveis Socials (neteja de la llar, higiene diària familiar, compra diària, assistència sanitària, etc).

Amb les 27 persones voluntàries amb les que compta l'entitat, es duen a terme 10 acompanyaments a domicili setmanals i, durant el 2012, s'han realitzat un total de 39 petits serveis.

A banda de realitzar serveis d'acompanyament la gent gran, cal valorar que aquest projecte també contribueix a la participació dels veïns i veïnes a la vida del barri, facilita la incorporació de les persones que volen realitzar alguna activitat solidària i ajuda a detectar possibles necessitats o deficiències de caire social o sanitari, que puguin presentar les persones assistides.

DE VEÍ A VEÍ

La xarxa «De Veí a Veí» es va crear el febrer del 2012 al barri de Sant Antoni, arran d'una iniciativa ciutadana, amb el propòsit de cobrir les necessitats dels veïns i veïnes que viuen en situació de precarietat. L'objectiu consisteix a detectar aquelles famílies del barri que requereixen ajuda i a proporcionar-los tant béns materials com assessorament per aconseguir els recursos que ofereix l'entorn. A més a més, també col·labora amb tots els projectes solidaris del barri que ja estan en marxa.

Integrada per una vintena de persones d'entre 30 i 85 anys d'edat, la xarxa De Veí a Veí atén unes cinquanta famílies del barri. També compta amb la col·laboració de vint-i-cinc persones voluntàries i amb el suport de:

- L'Associació de Veïns i Veïnes.
- Els comerços i el Mercat de Sant Antoni.
- Els serveis socials del barri.
- Diverses entitats i empreses del barri.

Els veïns i veïnes del barri s'organitzen per ajudar-se i han creat una xarxa amb els comerciants locals per tal que els proporcionin productes frescos —carn, peix i fruita— i articles de tot tipus, tant de primera com de segona mà. Disposen d'un banc d'objectes, que presten a les persones que els necessiten amb la condició que després els tornin perquè algú altre se'n pugui beneficiar. L'Ajuntament de Barcelona els ha cedit un espai per reunir-se i atendre el veïnatge de manera discreta. També preparen lots de Nadal i carretons solidaris, i col·laboren amb altres projectes del barri, com ara el recapte d'aliments o la recollida de roba.

La xarxa «De Veí a Veí» ja fa més d'un any que està distribuint aliments i altres productes. Durant aquest temps s'han repartit unes set tones d'aliments i de productes d'higiene, s'han entregat 110 objectes i s'han donat 145 lots de Nadal.

El finançament de la iniciativa prové de tres pilars fonamentals: particulars, comerços i projectes solidaris. Les persones del barri fan donacions de temps, d'objectes i de diners; els comerços donen material i ofereixen productes a preu de cost; i els projectes solidaris ajuden a assolir el finançament necessari.

Quant als valors, aquesta iniciativa ciutadana fomenta la cultura de la solidaritat i potencia la xarxa de suport comunitari per donar respostes a les necessitats sociofamiliars dels veïns i veïnes del barri. La idea-força del projecte és que les persones properes són essencials, tant per detectar persones que tenen dificultats, com per oferir-los ajuda, sobretot en un primer moment.

També han creat un blog:
<http://deveiauebarrisantoni.wordpress.com>

GUAITEM

«Guaitem» és un projecte d'acció comunitària que pretén actuar com a grup de detecció de persones grans que viuen soles —principalment dones—, per oferir-los un espai de relació i formació a través del voluntariat. La iniciativa funciona a diferents barris de Barcelona i a altres municipis de Catalunya.

El principal objectiu consisteix, per tant, a detectar quines persones grans viuen soles i es poden beneficiar d'un espai

de relació i formació que millori i potenciï la seva autoestima, a més de donar resposta a situacions d'aïllament i solitud.

El projecte funciona mitjançant una valoració personalitzada de cada cas i de les accions que cal emprendre. També es fa un acompanyament i orientació de les persones d'acord amb una línia d'intervenció consensuada amb cadascuna d'elles i amb la família, si escau. Per tant, la idea consisteix a aconseguir una xarxa social i veïnal que estigui alerta i que, de manera propera, eviti situacions de risc social i d'aïllament.

Principals experiències d'acció i xarxa comunitària en funcionament fora de Barcelona: Catalunya

CERCLE SOLIDARI DE VILANOVA I LA GELTRÚ

El Cercle Solidari de Vilanova i la Geltrú és una xarxa de resposta i suport des de l'acció conjunta i col·lectiva per fer front a les dificultats i adversitats que individualment, i en certa soledat, ens pot tocar viure.

Aquesta xarxa té com a missió promoure la idea, el sentit i el valor d'implicar-se i de participar per tal de generar una dimensió comunitària, treball col·lectiu, ajuda mútua, solidaritat i cooperació, tot desplegant el potencial alternatiu i la capacitat transformadora. També vol fomentar la responsabilitat individual i col·lectiva, la creativitat i la participació (tothom aporta) per generar accions i solucions d'acció comunitària. Els principals objectius són:

- **La solidaritat i l'ajuda mútua** entre els seus membres, com ara col·laborar en la recerca de feina, intercanviar serveis,

béns o favors, contribuir a resoldre situacions extremes o simplement cooperar col·lectivament per prestar ajut.

- **Impulsar projectes que serveixin per atenuar els problemes socials sorgits arran de la crisi econòmica actual**, adreçats a col·lectius en risc d'exclusió social.
- **Incrementar el grau de cooperació i la solidaritat a la nostra societat** vers aquelles persones d'entorns propers en risc d'exclusió social.

El Cercle és una estructura informal que s'articula a través de persones que volen participar en les seves activitats i iniciatives solidàries, vinculades a través de la pàgina de grup de la xarxa social de Facebook «Cercle Solidari». D'aquest conjunt de persones surten els «Grups Promotors» (GP), integrats per entre 8 i 12 individus, amb un alt grau d'interdisciplinarietat, que s'encarreguen de proposar actuacions solidàries, prèvia deliberació i estudi del cas, i de formular el pla d'actuació corresponent. Les actuacions solidàries entre membres del Cercle es fonamenten en l'intercanvi i l'aportació: tothom rep i dona temps de les seves capacitats, habilitats, serveis, treballs. A aquest efecte, s'ha creat un sistema per comptabilitzar els saldos individuals dels membres del Cercle, conformats per la part deutora (el valor dels temps rebuts) i la part creditora (el valor dels temps prestats).

El Cercle actua en tres direccions, que són:

- **Ajuda i suport per a aliments:** es desenvolupen diferents actuacions i campanyes per tal de garantir l'alimentació bàsica a qualsevol persona que en tingui necessitat, be impulsant-ne de pròpies, o col·laborant amb aquelles entitats que ja gestionen programes d'aquest tipus.

- **Ajuda i suport per a l'ocupació:** a través de la pàgina del Cercle a Facebook i de la seva pàgina web, es vol donar suport a les persones que busquen feina. Per això difonen les ofertes que circulen per la xarxa o les que reben directament els membres del Cercle, i generen un espai per fer arribar els currículums o els diferents ofertes de feines. També disposen d'un espai per estudiar i valorar el suport i l'ajuda a petits projectes d'autocupació, d'iniciatives empresarials d'emprenedoria o a iniciatives cooperatives.
- **Ajuda i suport per a l'habitatge:** un dels problemes més greus i urgents que cal resoldre actualment és la precarietat del manteniment i/o accés a l'habitatge de les persones més vulnerables. El Cercle s'ha establert com a objectiu prioritari incidir en aquesta problemàtica posant a disposició una petita borsa d'habitatges per poder cedir a persones en situació límit. Els habitatges se cedeixen per un període de sis mesos com a ajuda puntual d'urgència i perquè disposin d'un marge per refer-se de la manca d'habitatge i en molts casos, malauradament, de feina.

La seva pàgina web és: www.cerclesolidari.org

EL PROJECTE TURUTA

El Turuta és una marxa militar que ha esdevingut l'himne del carnaval de Vilanova i la Geltrú, però des del 2011 també és el nom de la moneda social que l'associació ECOL3VNG ha impulsat a la capital del Garraf. Actualment el projecte té 301 socis que intercanvien béns i serveis emprant la corresponent targeta moneder i ja hi ha unes divuit mil turutes en circulació. «El nostre objectiu és que

a Vilanova convisquin amb normalitat els euros, pensats per al mercat global, i les turutes, pensades per a l'economia local», explica Ton Dalmau, president d'ECOL3VNG.

Per fer-se'n soci cal pagar una quota inicial de 10 euros, que es bescanvien per 10 turutes, i a partir d'aquí ja es pot utilitzar la targeta moneder. Actualment hi ha 35 comerços de Vilanova que han penjat a la porta el cartell de l'associació, en què es llegeix «Turutes, aquí sí». Alguns establiments permeten pagar determinats productes amb aquesta moneda, mentre que d'altres accepten una part del preu en turutes i la resta en euros. També hi ha comerços en què la turuta es pot utilitzar durant unes hores concretes del dia. En tots els intercanvis, però, cal que les dues parts que hi participen apuntin a les targetes respectives la data, el producte o servei objecte de la transacció, el codi del soci emissor i el del receptor i el cost en turutes, i que els dos socis implicats ho signin. A través de l'oficina de canvi local —que vindria a ser com una entitat bancària—, tots els moviments econòmics queden registrats a la base de dades del projecte, que els socis poden consultar. «Tenim controlada la massa monetària al 100 %», assegura Dalmau.

A hores d'ara ja s'han fet més de vint-i-dos mil intercanvis amb la moneda social de Vilanova. El forn de pa L'Espiga d'Or —situat a la plaça de Soler i Gustems— és un dels establiments que accepten turutes. En concret, la meitat del preu del pa, les coques i la brioixeria es poden pagar amb la moneda social i, de mitjana, cada dia es fan tres o quatre vendes en què els clients la utilitzen. «N'hi ha que vénen expressament a comprar el pa aquí per poder pagar amb turutes», explica el forner Jordi Morera, satisfet de participar en el projecte.

Per omplir la targeta moneder de turutes, fins a un límit de 300, hi ha la possibilitat de fer intercanvis o de treballar en algun projecte d'ECOL3VNG, com ara els horts comunitàris. En aquest cas, cada hora de feina equival a 10 turutes. Una altra opció és comprar la moneda social amb euros, que van a parar a un compte de Triodos Bank (banca ètica). Aquest fons serveix per donar microcrèdits sense interessos als socis per tal que puguin tirar endavant projectes que alimentin el sistema. És important que la moneda circuli i, per això, es preveu aplicar una oxidació —pèrdua de valor— a les persones que tinguin un saldo superior a 300 turutes i no l'utilitzin. Per evitar-ho, hi ha la possibilitat de fer aportacions voluntàries a un fons de cooperació, que es podran recuperar sense interessos.

LES ECOXARXES

El gener del 2009 va néixer entre les comarques de la Selva, Osona i el Vallès Oriental l'Ecoxarxa del Montseny, una iniciativa pionera a Catalunya. Es tractava d'una xarxa d'intercanvis amb moneda social, l'ecoseny. Aquest model es va anar estenent i actualment a Catalunya ja hi ha una vintena d'ecoxarxes que, tot i ser autònomes —cadascuna té la seva moneda—, fan un treball conjunt permanent. El 2010 s'hi va sumar la Cooperativa Integral Catalana (CIC), que ha creat un nexa d'unió entre les diferents ecoxarxes. En conjunt hi ha unes tres mil persones inscrites.

«Les ecoxarxes són sistemes bioregionals d'economia ecològica i social», explica el sociòleg Dídac Sanchez-Costa, impulsor de l'Ecoxarxa del Montseny i de la Cooperativa Integral Catalana. Inclouen dos models de xarxa d'intercanvi amb moneda social i es combinen amb una mena de cooperativa de consum: la Central de Compres Col·lectives.

Així doncs, les ecoxarxes permeten als usuaris oferir béns o serveis a canvi de moneda social i, d'altra banda, organitzen fires en què qualsevol persona pot comprar moneda local amb euros i adquirir productes, encara que no hi participi com a usuari. La moneda oficial que s'obté es destina a compres col·lectives de productes bàsics que encara no es troben a la xarxa, com ara farina i sucre. Les compres es realitzen a productors de proximitat i ecològics, amb la condició que acceptin algun percentatge en moneda social, començant amb un mínim del 10 %. Llavors, aquests productes es porten a la fira següent i es distribueixen íntegrament en moneda social. D'aquesta manera, segons Sanchez-Costa, es possibilita la compra de productes ecològics a un preu millor i amb una moneda més humana i cooperativa. La Central de Compres Col·lectives admet també productes dels usuaris, des de fruita o verdura del seu hort, fins a pa o galetes que hagin fet ells mateixos. Els poden vendre a les fires o bé a la Central de Compres Col·lectives, que els paga un 50 % en moneda social i un 50 % en euros.

Pel que fa als intercanvis de béns i serveis, les ecoxarxes utilitzen una eina en línia gratuïta per anotar les transaccions, denominada CES, mitjançant la qual els usuaris poden anunciar i modificar les seves ofertes i demandes, veure què s'ofereix a la xarxa i també els moviments monetaris de la resta d'usuaris. La majoria de les ecoxarxes utilitzen només aquesta eina virtual, tot i que n'hi ha algunes (com ara la del Montseny) que utilitzen també la moneda física.

«Les monedes socials han guanyat força arran de la crisi; el sistema està creant revolucionaris i anticapitalistes dia a dia», apunta Sanchez-Costa. Afegeix que la moneda de les ecoxarxes és complementària ara, però que la idea és anar guanyant terreny al capitalisme. «Volem que gradualment

vagi substituint l'euro», comenta. A diferència de projectes com el de Vilanova i la Geltrú, les ecoxarxes no prioritzen l'entrada de la seva moneda als comerços. «Nosaltres som partidaris de crear primer una base social i, després, centrar-nos en les fires, els productors i la central de compres; la nostra línia, d'altra banda, va més enfocada a l'auto-gestió, ens interessa més crear una ecobotiga, com ha fet l'ecoxarxa de Lleida», explica.

LA XARXA RES

Fa setze anys va néixer a Bèlgica RES, una xarxa que potencia el comerç local amb la utilització d'una moneda complementària en format electrònic. Actualment, hi ha una comunitat formada per més de cinc mil negocis i més de cent mil usuaris que prioritzen les compres als establiments adherits. Amb la mateixa voluntat, l'abril passat, la Universitat de Girona (UdG) va implantar el RES al mercat gironí amb la gestió de l'*spin-off* Social Currencies Management, que treballa en la recerca, el desenvolupament i la implementació de monedes complementàries.

El RES, que té el mateix valor que l'euro, pretén donar un suport addicional a les pimes i als autònoms locals. Segons l'experiència belga, les empreses adherides incrementen fins a un 5 % el seu volum de negoci, ja que tothom que té la moneda esdevé client potencial pel fet que només la podrà gastar dins la xarxa. Les empreses poden rebre tot l'import del preu total en RES o només una part, i amb la quantitat que ingressen poden fer les compres que necessitin, sempre dins la xarxa.

Actualment, el RES aplega més de 250 establiments i més de 1.400 particulars adherits a Girona, i va obrint mercat

a Figueres, on prop d'una quinzena d'empreses ja en són membres. Entre els associats hi ha negocis de diferents sectors —des d'arquitectes i psicòlegs, fins a gestors, pintors i llibreries—, però també hi ha el centre de visitants del Consell Comarcal del Gironès. «Volem obrir una nova comunitat cada tres mesos, seguint per Platja d'Aro i Palamós, i la idea és haver arribat a tot Catalunya en quatre o cinc anys», diu la responsable de comunicació del projecte, Elisabet Blanch. El creador del RES, Walther Smets, té un objectiu molt més ampli, però, ja que pretén estendre la moneda a l'àmbit europeu.

En el cas del RES, els negocis que formen part de la xarxa tenen accés a línies de crèdit sense interès. Només pel fet d'adherir-s'hi obtenen una pòlissa de 2.000 RES (el compte pot estar fins a 2.000 RES negatius) per poder fer les primeres compres sense haver de desemborsar diners. Hi ha la possibilitat d'accedir a línies de crèdit més elevades, també sense interès, que es retornaran periòdicament en quotes RES establertes. En el cas d'aquesta moneda, s'ha creat una xarxa de proveïdors, de manera que les empreses poden pagar amb RES des de l'assegurança del local, fins al gestor o l'advocat.

Pel que fa als particulars, el RES ofereix beneficis exclusius per fidelitzar els usuaris. Quan el saldo de la targeta s'esgota, cal recarregar-la a través de la pàgina web i, cada vegada que el particular ho fa, disposa d'un 10 % més de RES; és a dir, obté una bonificació d'un euro per cada 10. «Aquí tenim el valor afegit per incentivar que el consumidor vagi als negocis adherits i utilitzi aquesta moneda en comptes de l'euro, amb la qual cosa potencia les vendes d'aquell establiment», destaca Blanch. Els usuaris també gaudeixen d'ofertes i promocions.

ALTERNATIVA AL MODEL CAPITALISTA: LES MONEDES SOCIALS

Les monedes socials són una iniciativa per fomentar l'economia alternativa que s'ha anat implementant en diversos municipis de Catalunya en els darrers anys. Sota la filosofia que la moneda hauria de ser una eina per a l'intercanvi i no una via per a l'especulació, diferents xarxes arreu del país han desenvolupat la idea de les monedes socials: unitats monetàries alternatives que volen potenciar l'intercanvi de béns i serveis a escala local i afavorir el mercat de proximitat.

A diferència del diner convencional, el valor de les monedes socials és determinat pels usuaris, només tenen validesa en determinats establiments d'un barri o ciutat i la seva principal missió és fomentar una economia més ètica i solidària a través d'unes relacions econòmiques més igualitàries.

Sense voluntat de substituir les monedes oficials, a Catalunya hi ha diverses monedes socials com ara la turuta (a Vilanova i la Geltrú) i el RES (de Girona i Figueres). Complementàriament, també hi ha ecoxarxes, un model d'economia en què les xarxes d'intercanvi amb moneda social es combinen amb una cooperativa de consum.

TROBADA DE MONEDES SOCIALS

Amb l'objectiu de donar a conèixer a la ciutadania les monedes socials, cada any s'organitza una trobada estatal de monedes socials i complementàries. L'any 2013 la trobada es realitza a Sevilla, ciutat que agafa el relleu de Vilanova i la Geltrú, organitzadora de la trobada de l'any passat.

La trobada de monedes socials de Vilanova i la Geltrú es va realitzar el juliol de l'any 2012 de la mà de l'associació ECOL3VNG (Ecosistema Econòmic Ecològic Local). A la jornada

72

Xarxa comunitària i experiències eficients

hi van assistir una vuitantena de persones de diferents punts de l'Estat i de països com Costa Rica o el Regne Unit.

Durant aquesta trobada, l'associació va aprofitar per presentar la moneda social de la ciutat, la turuta. A partir d'aquestes trobades, a més, van sorgir diversos grups de treball per iniciar la creació d'una xarxa estatal de monedes socials i avançar, així, en els protocols de connexió i intercanvi entre monedes.

L'HOSPITALET ACULL

«L'Hospitalet Acull» és un projecte d'acció social dut a terme de manera conjunta per **ABD Associació Benestar i Desenvolupament** i **l'Associació de Veïns de Collblanc-La Torrassa** a la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat. Treballen aspectes de participació ciutadana, inserció social, laboral, educativa i coresponsabilitat ciutadana per donar resposta a les situacions de vulnerabilitat i pobresa, estructural i emergent, que poden patir els veïns i veïnes i les seves famílies.

Tenir o no tenir feina a la societat actual comporta un risc seriós de quedar-se fora dels estàndards d'integració social. Per això, totes les persones que arriben al programa ho fan per iniciar un itinerari d'inserció sociolaboral. Es determina pel grau de necessitat i el risc immediat que pot condicionar el procés d'acompanyament a la inserció.

A partir d'aquí es desenvolupa un itinerari circular on **la recerca de feina és el centre, però on es tracten diversos aspectes socials**, com ara la cobertura de necessitats bàsiques, que garanteix el sosteniment dels itineraris el temps que calgui fins assolir els objectius i la millora de la xarxa social, l'apoderament i la coresponsabilitat a partir de la participació i la implicació comunitària.

73

Xarxa comunitària i experiències eficients

Programes com ara «Reinicia't» —en l'àmbit de les noves tecnologies—, el «Taller de Recursos Personals» —que facilita tècniques, habilitats i coneixements per afrontar en millors condicions els processos de recerca i selecció de personal—, o bé «Ocupa't» —que treballa el foment de l'autogestió de la recerca de feina—, són exemples pràctics de com millorar les competències de cada persona, adaptar-se amb més flexibilitat a les demandes del mercat laboral i incidir, a través de la seva metodologia, en les actituds i els factors psicosocials que condicionen l'ocupabilitat de les persones amb les quals treballen.

Fomenten la coresponsabilitat entre els veïns i veïnes a través de programes de suport a les famílies que completen els itineraris d'inserció sociolaboral de l'entitat. Amb aquesta finalitat tenen la **Botiga del Barri**, que proveeix de productes d'alimentació i d'higiene a persones en procés de recerca de feina i en seguiment actiu (perquè buscar feina és una feina) a través d'un sistema que simula un procés de compra ordinari i la creació d'una moneda interna que s'atorga en funció de la situació de la família (ingressos/despeses i el nombre de membres); el **Rober Solidari**, que respon a la premissa de «posa't guapo/a per buscar feina»; el **Fons Social**, com a sistema de microajudes, a retornar mitjançant temps o en petites quotes, que permet fer front a despeses bàsiques i imprescindibles; i **els assessoraments, acompanyaments i mediacions** en temes d'habitatge, legals o formatius.

Totes aquestes iniciatives es dissenyen, planifiquen i implementen des de la comunitat i per a la comunitat, impulsant **dinàmiques de transformació social, i apoderant i implicant els ciutadans/es** en la resolució dels seus problemes des de la proximitat territorial.

4. Recomanacions finals

El Consell de Ciutat treballa per assolir una **societat inclusiva**. Una societat que permeti que tota la ciutadania, i especialment aquella en situació de major fragilitat, pugui satisfer les necessitats bàsiques de la seva quotidianitat.

Fruit de les sessions de treball i de les reflexions compartides, el Consell de Ciutat fa avinents tot un seguit de recomanacions finals amb la voluntat que tant les administracions com les entitats se les facin seves i es puguin crear els circuits necessaris (consells de barri, comissions pertinents del territori...) per implementar-les. És important que aquestes recomanacions arribin a les entitats de base dels barris i que aquestes, en col·laboració amb l'Administració, les facin possibles. Aquest dictamen vol arribar als veïns i veïnes de Barcelona; ells i elles són les antenes del que passa al seu voltant.

Atesos els canvis que està patint la nostra societat arran de la crisi i que a la introducció d'aquest Dictamen ja s'han exposat, el Consell de Ciutat vol reivindicar les accions de bon veïnatge i la defensa d'una societat inclusiva; és a dir, d'una societat que no permeti que les persones es quedin fora, que no potenciï dobles realitats socials, que mantingui el petit comerç que ja existeix i que, per tant, no el destrueixi, que generi ocupació i que dignifiqui totes les persones, sigui quina sigui la seva situació. Per tant, el Consell de Ciutat defensa la necessitat de construir un espai públic des de la inclusió social.

Com ja s'ha explicat al llarg de tot el document, el Consell de Ciutat defensa que **la construcció d'una societat inclusiva és una coresponsabilitat entre la ciutadania, les entitats i l'Administració**. Per tant, aquest Dictamen convida a avançar de l'assistencialisme a la coresponsabilització i al treball conjunt de la ciutadania pel que fa a la construcció de la nostra societat.

Les recomanacions s'han estructurat en tres apartats per tal d'identificar clarament a quin actor correspon cadascuna d'elles.

Recomanacions a l'Administració:

- **Augmentar les polítiques socials per tal de pal·liar la fractura social present a Barcelona**, malgrat que l'Ajuntament ja hagi augmentat la partida del pressupost destinada a l'atenció social. Segons l'informe *Crisi i fractura social a Europa. Causes i efectes a Espanya*, les polítiques socials han estat tan escasses, que no han pogut fer front a les desigualtats socials que ha generat el mercat, i no pas perquè siguin ineficaces, sinó perquè han estat del tot insuficients. Les dades i les experiències exposades fins ara confirmen clarament que els serveis socials municipals estan col·lapsats i que requereixen una inversió social en la ciutadania, sobretot pel que fa a aquells col·lectius en situació de vulnerabilitat, de pobresa o de pobresa extrema, tant per pal·liar-ne les conseqüències com per evitar una cronificació de la pobresa i de la seva herència generacional.
- **Facilitar a la ciutadania una informació més àmplia i senzilla sobre els serveis socials municipals de Barcelona:**
 - A la pàgina web de l'Ajuntament cal millorar l'accessibilitat al portal dels serveis socials, d'una manera directa, des de la pàgina principal.
 - Donar a conèixer, d'una manera clara i amb un llenguatge entenedor, les prestacions que conformen la cartera dels serveis socials, i remarcar que, a més dels serveis estrictament oferts, també es duu a terme una tasca de teixit comunitari molt interessant.
- **Conèixer de manera rigorosa i actualitzada la situació social de la ciutat de Barcelona per barris.** En aquest sentit:

78

Recomanacions finals

- Cal disposar de dades i variables interconnectades per tal que, a través d'una única font, es pugui consultar la radiografia actualitzada de Barcelona.
- A més de poder accedir millor a la informació, cal optimitzar el temps i els recursos, tant de l'Administració com de les entitats i associacions socials.
- Demanem *open data* i que les entitats i la ciutadania tinguin accés a les dades socials per tal d'afavorir la col·laboració entre l'Administració i la societat civil.
- **Incentivar la col·laboració del sector privat:**
 - La **col·laboració publicoprivada basada en un principi de coresponsabilitat** pot esdevenir útil per endegar iniciatives i generar sinèrgies amb l'Administració i les entitats. És per això que cal sensibilitzar el sector privat sobre la necessitat de la seva col·laboració, a més de **donar valor a la Responsabilitat Social Corporativa de les empreses**.
 - Existeixen iniciatives en què la generació de llocs de treball va lligada a l'atenció social; per exemple, menjadors socials on el personal de cuina i el que serveix són persones aturades de llarga durada o persones que estaven en situació de risc d'exclusió social. Per tant, valorem el **tercer sector social com a generador, sobretot, de cohesió social i també de riquesa i ocupació**.
 - **Cal garantir de manera ferma i decidida les clàusules socials.** La mesura de contractació responsable presentada per part del govern al plenari de Barcelona és un avenç pel que fa a assolir l'objectiu de potenciar la responsabilitat social.
 - **Cal establir convenis amb empreses del sector agroalimentari, cadenes de distribució i comerços** per tal de facilitar accions que redueixin el malbaratament d'aliments.

79

Recomanacions finals

- **Reconèixer, potenciar i visibilitzar el paper rellevant dels comerciants en la lluita contra la crisi i la cohesió dels barris.**
- **Cal contundència a l'hora de defensar el paper clau del comerç en la lluita contra la pobresa i en la recuperació de les relacions de bon veïnatge.** Reivindiquem el comerç de proximitat dels barris, ja que coneix la seva clientela.
- El Consell de Ciutat té constància que alguns comerços i mercats ja estan realitzant, de manera individual, tasques solidàries amb la seva clientela. Considerem que l'Administració ha de canalitzar de manera organitzada i estable aquestes accions.
- El comerç de barri habitual esdevé un element molt positiu per generar cohesió social, mantenir vius els barris i conservar o fins i tot ampliar la generació de llocs de treball.

Recomanacions a la societat civil:

- Per raons d'eficiència i racionalització, **abans de posar en marxa una nova iniciativa, les entitats haurien de fer un estudi previ i diagnòstic** per saber si ja hi ha una altra entitat que estigui duent a terme la mateixa iniciativa o si és necessària. **Sempre que sigui possible, cal adherir-se a iniciatives ja existents.** És important evitar solapaments i sumar esforços en economies d'escala.
- **Cal evitar que, fruit de la bona fe, les entitats caiguin en pràctiques assistencialistes que no respectin la dignitat de les persones. Cal evitar la «cultura de la cua».** Durant anys, les entitats del tercer sector i també l'Administració han lluitat per evitar l'assistencialisme.

- Cal recordar que el llenguatge és important a l'hora de construir un missatge positiu, tant per als mitjans de comunicació com per a les entitats.
- Les noves entitats i iniciatives s'haurien de sumar a l'actual xarxa d'entitats de Barcelona i presentar-se als serveis socials del seu territori.

Recomanacions compartides per a l'Administració i les entitats:

- **Elaborar un protocol conjunt entre els serveis socials de l'Ajuntament i les entitats,** a fi i efecte de consensuar una sistematització en la recollida de dades. Les federacions, sobretot de caire social, haurien de liderar aquest procés de treball. Ja existeixen espais —com ara l'Acord Ciutadà per una Barcelona Inclusiva— on es pot dur a terme aquesta tasca.
- Treballar de manera coordinada i cohesionadora mitjançant eines de detecció i de proximitat.
- **L'acció comunitària ha d'esdevenir una línia estratègica dels serveis socials i de les entitats,** i això és una responsabilitat conjunta, tant de l'Administració, que ha de facilitar els espais i les eines perquè sigui viable, com de les entitats, que ho han de voler fer.
- **Incorporar la cultura de l'avaluació continuada i de l'SROI (Retorn Social de la Inversió, en anglès) com a metodologia per avaluar l'impacte social de les iniciatives dutes a terme.**

Finalment, cal treballar amb els mitjans de comunicació per evitar visions esbiaixades de l'atenció social i demanar la seva col·laboració per visibilitzar i fomentar accions inclusives.

5. Proposta: elements clau d'una bona pràctica

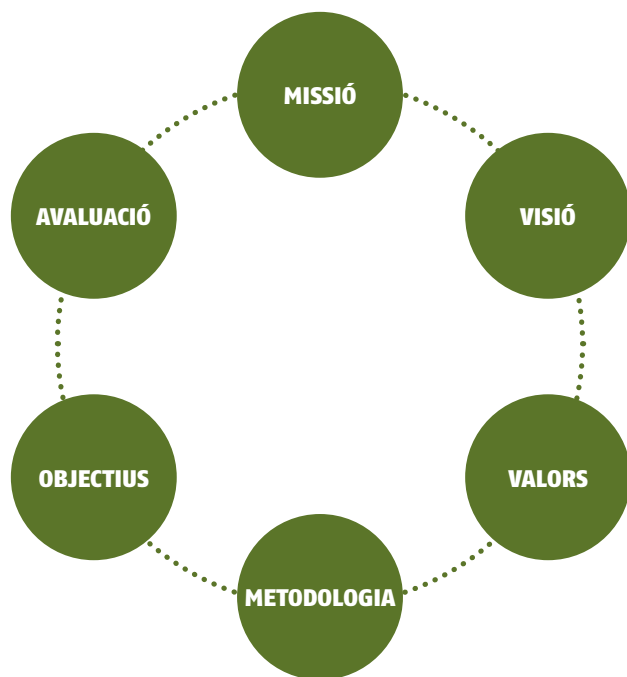
Una bona pràctica social és aquella que garanteix que totes les persones puguin viure dignament en el seu entorn.

A l'hora de dissenyar una pràctica o una iniciativa que tinguin per objecte millorar la qualitat de vida de la ciutadania o evitar l'exclusió social, hi ha un conjunt d'elements que cal tenir en compte. Amb l'emergència social derivada de la crisi socioeconòmica, han estat moltes les iniciatives solidàries que s'han anat implementant, tant a la ciutat de Barcelona com arreu. Si bé la bona voluntat i la solidaritat de totes les iniciatives és inqüestionable, no tots els projectes han tingut en compte una sèrie d'elements, com ara la proximitat o la dignificació de les persones ateses; uns elements que, en definitiva, són essencials per lluitar contra l'exclusió social. La «cultura de la cua» —és a dir, la visibilització de l'espera—, per exemple, pot estigmatitzar les persones ateses i pot fer palesa la situació desigual entre el que dona i el que rep.

En aquest sentit, caldria evitar perspectives assistencialistes i de cronificació de la necessitat i de la pobresa per posar en valor iniciatives que garanteixin l'atenció bàsica de totes les persones en condicions dignes.

Es fa incís en el fet que tots som vulnerables, però no tothom viu situacions de vulnerabilitat. Per això el Consell de Ciutat considera que una bona pràctica ha de garantir que totes les persones puguin viure dignament en el seu entorn i, per tant, el seu objectiu ha de ser normalitzar i dignificar la situació de les persones.

Una bona pràctica ha d'incloure, en la seva concreció, els elements següents:

Les principals línies d'actuació a incloure en una bona pràctica inclusiva són:

- **Dignificar** l'atenció a les persones que tinguin necessitats alimentàries i qualsevol altre necessitat social; és a dir, no estigmatitzar.
- **Evitar la creació de mecanismes paral·lels a la vida habitual de les persones** i, per tant, alteracions a la vida quotidiana (dinar a les 11:00 hores).
- **Afavorir la compra a les botigues, mercats i supermercats habituals** de les persones, prioritzant els ajuts socials a les famí-

lies en situació de vulnerabilitat als establiments oberts a tota la ciutadania, prioritzant els **aliments frescos** i de temporada. També cal afavorir mecanismes pedagògics de compra saludable i que permetin la manipulació dels aliments per tal d'estalviar. Així doncs, s'ha d'incorporar la cultura d'una **alimentació sana i equilibrada**.

- Traslladar les 4R del medi ambient a les iniciatives d'acció comunitària i a les alimentàries: **reduir, recuperar, reutilitzar i redistribuir**.
- **Generar ocupació**: la solidaritat ciutadana s'ha de poder canalitzar cap a la generació d'ocupació i ha d'evitar la dependència.
- **Diferenciar entre repartir l'excedent alimentari i la producció per repartir alimentació**; és a dir, no generar excedent (més consum), sinó mantenir el petit comerciant.
- Introduir la **cultura d'avaluació** continuada i, especialment, l'avaluació de l'impacte o SROI.

A continuació es proposen alguns criteris positius que cal incloure en una bona pràctica i alguns criteris excloents que cal evitar per tal d'avançar cap a una societat inclusiva:

CRITERIS POSITIVS: ELEMENTS A INCLoure	CRITERIS EXCLOENTS: ELEMENTS A EVITAR
Potenciar valors com ara la proximitat, la humilitat, l'acompanyament, l'escolta activa, la complicitat i la motivació.	Visibilitzar la situació de pobresa: cues per recollir el menjar...
Dignificar les persones ateses.	Pràctiques assistencials sense elements de prevenció ni d'inclusió social.
Fomentar l'atenció de les persones en un context no diferenciat.	Fer que la pobresa i la necessitat esdevinguin un espectacle.
Garantir l'atenció bàsica en condicions dignes (per exemple, tovalles, plats...).	S'ha de repartir l'excedent alimentari i no pas produir per repartir.
La finalitat és no cronificar la situació de pobresa, sinó avançar en la inclusió social.	Generar dependències i assistencialisme.
Alimentació: targeta de compra directa en botigues i supermercats concrets.	Utilitzar un llenguatge que estigmatitzi la pobresa.
Apostar pel manteniment del petit comerç de barri.	
Canalitzar la solidaritat ciutadana i associativa cap a la generació d'ocupació.	
Incloure, tant com sigui possible, les escoles.	
Introduir l'avaluació SROI; és a dir, avaluar l'impacte.	

6. Difusió i comunicació del Dictamen

Aquest document recull experiències i comparteix reflexions amb la voluntat de sumar esforços per fer front a les situacions de vulnerabilitat i de pobresa que s'estan patint a la ciutat de Barcelona. És important, doncs, que tant les experiències com les reflexions i les recomanacions arribin a les entitats de base dels barris i també al conjunt de la ciutadania. Per aquest motiu es considera necessari difondre aquest Dictamen i fer-ne arribar les reflexions a les entitats i a la ciutadania.

Els **consells de barri**, atesa la seva proximitat a les entitats i a la ciutadania, poden ser una bona eina de transmissió del document. Els consells de barri són, en definitiva, els principals òrgans de participació territorial en totes les qüestions referents als barris. El seu objectiu és ser un canal de participació ciutadana en el desenvolupament de polítiques públiques de proximitat i convivència i aprofundir en la cohesió social i la qualitat de vida urbana.

Barcelona compta actualment amb **73 consells de barri**, la qual cosa permetrà difondre el Dictamen per tota la ciutat. Els consells, a més, són oberts a tots els ciutadans i ciutadanes, a les entitats i a les associacions del barri, les quals poden participar i presentar propostes.

Pel que fa al funcionament, els temes a tractar en cada consell s'estableixen a l'ordre del dia i fan referència a les actuacions del territori; no obstant això, la ciutadania pot formular les preguntes i els suggeriments que vulgui sobre qualsevol tema relacionat amb el barri.

Cada any hi ha un mínim de dues sessions ordinàries del ple-nari del Consell de Barri, una per semestre. També es poden convocar sessions extraordinàries per tractar de forma urgent temes monogràfics. A més, s'ha establert la Comissió de Seguiment, que s'encarrega de revisar els temes plantejats al Consell de Barri i de preparar l'ordre del dia de les sessions plenàries del Consell. Tant la ciutadania com les entitats poden col-laborar de forma activa en aquesta Comissió.

7. Bibliografia

BAUMAN, Z., *Modernidad líquida*, Mèxic, FCE, 2003.

TAULA D'ENTITATS DEL TERCER SECTOR SOCIAL DE CATALUNYA, «Document de bases de la Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya per al Pacte Nacional contra la Pobresa», maig del 2012.

AJUNTAMENT DE BARCELONA, ACCIÓ SOCIAL I CIUTADANIA, *Guia operativa d'acció comunitària*, Barcelona, 2009.

FUNDACIÓN FOESSA i CÀRITAS, *Desigualdad y derechos sociales, Informe de Càritas, 2013*. Madrid; www.caritas.es/imagesrepository/CapitulosPublicaciones/4551/Desigualdad%20y%20derechos%20sociales.%20Versi%C3%B3n%20digital.pdf

TAULA D'ENTITATS DEL TERCER SECTOR SOCIAL DE CATALUNYA, *L'ajuda alimentària a Catalunya*, Dossiers del Tercer Sector, núm. 25, abril del 2013.

OBSERVATORI DE VULNERABILITAT DE LA CREU ROJA A CATALUNYA, *L'impacte de la crisi en la infància i les famílies*, 1r estudi, Barcelona, 2010.

LAPARRA, M. i PÉREZ ERANSUS, B. (coord.), *Crisis y fractura social en Europa. Causas y efectos en España*, Barcelona, 2012; http://obrasocial.lacaixa.es/deployedfiles/obrasocial/Estaticos/pdf/Estudios_sociales/vol35_es.pdf

8. Annexos

Composició de la Comissió de Teixit Associatiu i Abordatge de la Crisi

Sr. Pau GONZÀLEZ

vicepresident primer del Consell de Ciutat
Representant del Consell de la Joventut
de Barcelona, de l'apartat de les
Institucions Més Significatives
de la Ciutat

Sr. Alejandro GOÑI,

vicepresident segon del Consell de Ciutat
Representant de PIMEC comerç, de
l'apartat de les Institucions Més
Significatives de la Ciutat

Sr. Carlos ALEDO,

representant de l'apartat del Registre
Ciudadà

Sra. Cristina DACRUZ,

representant de l'apartat del Registre
Ciudadà

Sr. Enric CANET,

representant del Casal dels Infants per
a l'Acció Social als Barris, de l'apartat
del Fitxer General d'Entitats

Sra. M. Rosa LUNAS,

representant de la Federació
d'Organitzacions Catalanes de Gent Gran,
Dones i famílies (FOCAGG), de l'apartat
del Fitxer General d'Entitats

Sr. Josep GÜELL,

de l'apartat de Persones d'Especial
Rellevància Ciutadana

Sr. Lluís TOLEDANO,

representant de la Taula d'Entitats
del Tercer Sector Social de Catalunya,
de l'apartat de les Institucions Més
Significatives de la Ciutat

Sra. Mercè DARNELL,

representant del Consell Municipal
de Benestar Social, de l'apartat
dels Consells Sectorials de Ciutat

Sra. Raquel DIAZ,

representant del Consell Rector
de l'Institut Municipal de Discapacitats,
de l'apartat dels Consells Sectorials
de Ciutat

Sra. Rosa ROMEU,

de l'apartat de Persones d'Especial
Rellevància Ciutadana

Sr. Vicenç TARRATS,

representant de Comissions Obreres
del Barcelonès, de l'apartat de les
Institucions més Significatives de la
Ciutat

Sra. Imma GÓMEZ,

representant de la Federació ECOM,
de l'apartat del Fitxer General d'Entitats

Sra. Felisa PÉREZ,

representant de l'Associació Benestar
i Desenvolupament,
de l'apartat del Fitxer General d'Entitats

Sr. Vicenç GASCA,

representant del Consell Municipal
de Ciutat i Comerç, de l'apartat dels
Consells Sectorials

Sra. Anna DE EGUIA

representant de la Federació Catalana del
Voluntariat Social, de l'apartat del Fitxer
General d'Entitats

Principals iniciatives que estan funcionant a la ciutat de Barcelona amb relació a l'alimentació i a l'acció comunitària

PRINCIPALS INICIATIVES AMB RELACIÓ A L'ALIMENTACIÓ
INICIATIVES DE LA CIUTAT DE BARCELONA
1. PROGRAMA D'ALIMENTS DE LA CREU ROJA
2. DISTRIBUCIÓ SOCIAL D'ALIMENTS DE NOU BARRIS
3. SERVEI D'ÀPATS EN COMPANYIA
4. HORTS SOLIDARIS
5. BANC DELS ALIMENTS
6. MENJADORS SOCIALS
7. TAULA SOLIDÀRIA D'ALIMENTS
8. PROJECTE ALPAN
9. FUNDACIÓ FUTUR
10. NUTRICIÓ SENSE FRONTERES
INICIATIVES DE FORA DE BARCELONA: CATALUNYA
11. ENTRE VEÏNS-VEÏNES: LA BOTIGA SOLIDÀRIA
12. RESTAURANT LA TROBADA DE TERRASSA
13. CENTRE DE DISTRIBUCIÓ D'ALIMENTS (CDA)
INICIATIVES D'EUROPA I DELS ESTATS UNITS
14. FOODCYCLE
15. DC CENTRAL KITCHEN
16. BONUS MARKET
17. CARTA ACQUISTI – SOCIAL CARD (ITÀLIA)
18. E-COOP
19. RUBIES IN THE RUBBLE
20. LAST MINUTE MARKET
21. FEEDING 5000
22. CAN OF NOTHING
23. FOOD SHARING

94

Annexos

PRINCIPALS EXPERIÈNCIES D'ACCIÓ I XARXA COMUNITÀRIA
INICIATIVES DE LA CIUTAT DE BARCELONA
1. PROJECTE PREVENTIU D'ACCIÓ COMUNITÀRIA PER A PERSONES GRANS: RADARS
2. PROJECTE PAIDÓS, PREVENCIÓ DE LA POBRESA INFANTIL
3. BONS VEÏNS
4. DE VEÍ A VEÍ
5. GUAITEM
INICIATIVES DE FORA DE BARCELONA: CATALUNYA
1. CERCLE SOLIDARI DE VILANOVA I LA GELTRÚ
2. PROJECTE TURUTA
3. LES ECOXARXES
4. LA XARXA RES
5. ALTERNATIVA AL MODEL CAPITALISTA: LES MONEDES SOCIALS
6. TROBADA DE MONEDES SOCIALS
7. L'HOSPITALET ACULL

95

Annexos

Consell de
Ciutats

